

اَلْوَجِيزُ

فِي فِقْهِ السُّنَّةِ وَالْكِتَابِ الْعَزِيزِ

بِهَـزْمَانِي كُورْدِي

پوختہ کی فیفہ کی شہر جمعہ

وہر گیزانی
ملا محمودی گہ لانی

نووسینی
د. عبدالعظیم بن بدوی

۲۰۱۳ز

۱۴۳۴ک

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

📖 ناوی کتیب: الْوَجِيزُ فِي فَقهِ السَّنَةِ وَالْكِتَابِ الْعَزِيزِ

📖 نووسینی: محمود أحمد محمد

📖 چاپی: یه که م

📖 تیراژ: ۲۰۰۰ دانه

📖 ژماره‌ی سپاردن: له به‌ریویه‌رایه‌تی گشتی کتیبخانه گشتیه‌کان

ژماره‌ی (۱۲۵۰) ی سالی (۲۰۱۳ز) ی پیدراوه.

📖 کۆمپیوتهره‌رو دیزاین: (نیان حسین)

📖 له‌سه‌ر نه‌رکی کتیبخانه‌ی ئارام له‌سلیمانی چاپکراوه، مافی

چاپکردنه‌وه‌ی بـ و کتیبخانه‌ی نـا ویراوه.

الرموز المستخدمة في التخریج

صحيح البخارى (فتح الباري).....خ	مصف ابن أبي شيبة.....ش
صحيح الإمام مسلم.....م	مسند البزار.....بـز
سنن الترمذي.....ت	الطبراني في الأوسط.....طس
سنن النسائي.....ن	الطبراني في الصغير.....طص
سنن ابن ماجه.....جه	مختصر صحيح البخاري.....مختصر خ
سنن أبي داود (عون المعبود).....د	مختصر صحيح مسلم.....مختصر م
موطأ الإمام مالك.....ط	صحيح سنن الترمذي.....ص.ت
الشافعي (الأم).....فع	صحيح سنن النسائي.....ص.ن
أحمد (الفتح الرباني).....حم	صحيح سنن ابن ماجه.....ص.جه
البيهقي.....هـق	صحيح سنن أبي داود.....ص.د
الدارقطني.....قط	صحيح الجامع الصغير.....ص.ج
صحيح ابن حبان.....حب	إرواء الغليل في تخریج أحاديث منار السبيل.....الإرواء
صحيح ابن خزيمة.....خز	أحكام الجنائز.....الجنائز
مسندرك الحاکم.....ك	آداب الزفاف.....الزفـاف
سنن الدارمي.....مي	صفة صلاة النبي ﷺ.....صفة الصلاة
الطبراني في الكبير.....طب	تمام المنة في التعليق على فقه السنة.... تمام المنة

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شتیکی ئاشکراو به لگه نهویسته: که شهر حکردن و روونکردنه وهی
فهرموودهکانی پیغه مبه (دروودی خودای له سهر بی) کاریکی پیروژو
سودبه خشه بۆ دنیاو بۆ قیامت، خودا بمانکاته هاوکارو پیرهوی نهو
کاروانه پیروژه و توفیقمان بدا بۆ له گه لدا ژیان و خه ریکبوون و هاوبه شیکردن
له و مه شروعداو بۆمان بکاته تویشوی قیامت و ئه رک و ماندوبوودمان
به طاعت و خودا به رستی بۆ حسیب بکا.

هه ئبه ته و مرگی پران و به کوردی کردنی فهرموودهکانی پیغه مبه
(دروودی خودای له سهر بی) بۆ ئیمه ی کورد زوبان – نه گهر به شیومه یه کی
راست و دروست بی – خزمه تی دین و دنیا یه، روونکردنه وهی پایه یه کی
گرنگی شه ریه تی ئیسلامه، ئاشنا کردنی نه ته وهی کوردی موسو ئمانه به
فهرمایشته به نرخهکانی پیغه مبه (دروودی خودای له سهر بی) که دووهم
سهرچاوهی شه ریه تن له دوا قورئان روونکهرمه وهی ئایه تهکانی نهو که لامه
پیروژو سهرئاسایه ن: که ئه رکی سهرشانی موسو ئمانه به پیرهوی ناوهرپۆکیان
بکه ن و بیانکه نه به پیره و و پرۆگرامی ژیانیان له هه موو بوارهکاندا. هه ئبه ته
که سیکیش به پیره و بیان بکا قهت سهری ئی ناشیوئ و هه میسه بهرچاو روون و
هیدایه تدراره، پیغه مبه ریش (دروودی خودای له سهر بی) داوای له
موسو ئمانان کردووه و فه رمانی پی کردوون: که هه موو کات نهو دوو سهرچاوه
پیروژه بکه نه چرای رۆشنکهرمه وهی رێبازی ژیانیان و موزده ی ئه و مشی پێداون
که هه تا نه وان شوین نهو دوو چرا پرشنگداره بکه ون هه رگیز گومرا نابن و
پیرهوی ژیانیان ئی تیک ناچێ و به خته و مری دنیا و قیامت دمبن. هه ر له م
روانگه یه وه که دمفه رموئ: «ترکت فیکم شیئین لَن تَضِلُّوا بَعْدَهُمَا كِتَابَ اللَّهِ

وَسُئْتُ وَلَنْ يَتَفَرَّقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَى الْحَوْضِ»: من لهدوی خۆم دوو سەرچاوه م بۆ
نیوه به جی هیشتوووه ههتا پابهندیان بن سهرتان لی ناشیوی و گومرا نابن. نهو
دوو سەرچاوه مێش هورنان و هه دینه کانهن نه م دوو سەرچاوه پشستگیری یه کتر
دمکه ن و لیک جیا نابنه وه ههتا رۆژی پهسلان.

زانباری فیهی خۆی له خۆیدا له زانسته پیرۆزو به نرخه کانه، چونکه
له پێگه ی زانیی نه وه وه دمتوانین عیبادمت و خودای گه وه ره
دابه رستییه کتانه مان وا نه نجام بدهین که جیگای رهمانه ندی په رومردگار بن و
هیوامان پێیان بی که لی مان قبول دمه کرین. هه لبه ته گه وه ره یی و پیزو نرخه
نه م زانسته زۆرو زمبه نده م و وه صفی ته وا و نابن، چونکه بریتیه له چه ند
حوکه مێک له گه ل ژیا نی موسولمان دایه له هه موو هؤناغه کانی ژیا ندا و له گشت
بوارمه کانی ژیا ندا چ له نیوان خۆی و خودادا یان له نیوان خۆی به نده مانه
خودادا، به هۆی زانیی فیهه وه دمه زانی چۆن خودا په رستی دمه کهن و چۆن
په یومنه دی خۆمان به خودا وه قایم و پته و دمه کهن، چۆن روکنه کانی نیسلام
به جی دینین هه ره له دمه ستنویژو نویژه وه تا دمه گاته رۆژوو زه کات و هه چ و
عه مره و باقی عیبادمه کانی تر.

هه ره به هۆی زانیی فیهه وه شارمه زای نه حکامی جیهاد و غه زا و عه هه د و
په یمان و شه ر و ناشتی ده بین، هه ره به هۆی زانیی فیهه وه دمتوانین رێگای
به دمه سته ینانی رزق و رۆژی هه لال بدۆزینه وه و خۆمان به پارێزین له تاوان و
رێبازه چه وته کانی په یدا کردنی سامان و دارایی. نه ویش له پروانگه ی فیهی
مامه له کردنه وه چ کرپن و هروشتن بی یان گۆرینه وه ی پاره بی، یان مامه له ی
رێبانامیز بی..... یان وه فقکردن و وه صیه تکردن و به خشین بی.....

هه ره به هۆی نه م زانسته پیرۆزه وه دمه زانی چۆن میرات دابه ش بکه ین به
نه و په ری عه داله ت و جوانتترین یاسا. چۆن ژیا نی هاوسه ری و خیزانداری

مندال بەخیوکردن و بەشیومیەکی راست و دروست پەیرمو دەکەین و بەختەومری بۆ خۆمان و خێزان دابین دەکەین، چۆن تۆلەى تاوان لەتاوانبار و مردەگرین چۆن پارێزگاری لەمال و عەقل و ناموس و خوێن و نیشتمان دەکین، چۆن نازەل سەردەبەرین و گوشتى ج سەربەرپاویک حەلالە و کامەیان حەرامە، نەزرو سویندو پەیمان و بەئێنمان چۆن بێ و چۆن کێشە و نیزاعمان یەکاڵا بکەین و ھەر کەسە بەمافی خۆی بگا و ستەمى ئی نەکری.

لەسەر ئەم بنەمایە، بەندە بەخزمەت کتیبی (الوجیز فی فقہ السنە والکتاب العزیز) گەیشتم بپارمدا وەرگیژم بۆسەر زمانى کوردی، ماومیەک خەریکی بووم زیاد لەنیویم تەواو کرد، بیستم برادەریک کردووەتى بەکوردی، وازم ئی نەھینا، بەلام کە وەرگیژانەکەى چاپ بوو بینیم ئیشى من لەھى ئەو جوداوازەو بەرھەمەکەى کاریگەرى سەلبى ناخاتە سەر وەرگیژانەکەى من بۆیە ھاتمەووە سەر کارەکەم و تەواوم کردو لەچاپمدا، جا ئیستا خوینەر خۆى کارەکەى من و ئەو برادەرمش ھەندەسەنگین و بپار دەدا!

ھیوادارم ئەم بەرھەمە وەکوو ئەصلەکەى خودا بەرھەکتى تی بەاوی و رەواجى پى بداو بیکاتە مایەى قورسى کردووەى چاکەم و سودى دنیاو قیامەتمى تیدا بێ و بەعەمەلى صالح بۆم حساب بکا آمین.

ملا محمودى گەلەبى

٢٠١٢/٨/٢٠

به ناوی خودای به خشنده و میهره بان

کتاب الطهارة

نامه ی پاک و خاوینی

وشه ی (الطهارة) له زمانه وانیدا پاک و خاوینی و خۇپاراستنه له بی دمستنوویژی و له شپسی و بیسای.

لهزاروهی شهرعدا بریتیه له لابرندی بی دمستنوویژی یان لابرندی بیسای له سهر جهسته و پۆشاک و کالای تر.^(۱)

۱- باسی ناوو هوکمه کانی

هه رئاویک له ئاسمانه وه بباری یان له زموی بیته دهر پاکه و پاکه وه که ره. ئاماژه به فهرمووده ی پهرومردگار که دمفهرموئ: {وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا — الفرقان/ ۴۸} ئیمه له ئاسمانه وه ئاویکی پاک و پاکه ره وه مان باراندوووه.

ههروا ئاماژه به فهرمووده ی پیغه مبهه (دروودی خودای له سهر بی) که دهرباره ی دهریا فهرموویه تی: (هو الطهور ماؤه، أَلْحَلَّ مِيتَه): دهریا ئاوه که ی پاک و پاکه وه که ره، مرداره و مېووشی جه لاله. مرداره و مېووی ئاوی تا نه گهنی خواردنی دروسته.

ههروا ئاماژه به فهرمووده ی پیغه مبهه (دروودی خودای له سهر بی) دهرباره ی ئاوی بیر که فهرمووی: (ان الماء طهور لا یتجسس شی). بیگومان ئا و پاکه و پاکه وه که ریشه، به هیج بیس ناب.

ئهم پاکی و پاکه وه که ریه ی بهرده وامه، ته نانه ت نه گهر شتی پاکی تی که ل ببی به مهرجی ئاوه که وای لی نهیه نه تواندری ئاوی ئاویه تی (ئاوی رووتی)

^(۱) المجموع شرح المذهب (ج/ ۷۹).

بئ بگوتري. ئەمەيش بەپىي ھەرموودەي پىڭھەمبەر (دروودى خوداي لەسەر بئ) كەناراستەي ئەو ئافەرتانەي كرد كەخەرىكى شۆردنى كچەكەي بوون. ئەو ھە بوو پىي ھەرموون « اغْسِلْنَهَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتُنَّ ذَلِكَ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ ، وَاجْعَلْنِي فِي الْآخِرَةِ كَافُورًا أَوْ شَيْئًا مِنْ كَافُورٍ »:

جەنازمەكەي سى جار بشۆرن، يان پىنج جار، يان ئەگەر ويستان زياتر، با شتەكەتان بەئاو سيدر بئ، جارى كۆتاييش بەئاو كافور يان بەكەمىك كافور بئ.

ئەگەر شتىكى پيس تىكەل بە ئاو بوو، ئاومەكە بەپيس داناندرئ مەگەر بەھۆي تىكەل بوونى ئەو پيسىيە ئاومەكە بگۆرئ. بەلگەي ئەمەيش ئەو ھەرموودەيە: كە ئەبو سەعیدی خودرى رىوايەتى كردووە دەلى: گوترا: ئەي پىڭھەمبەرى خودا! ئايا ئىمە دروستە بەئاوى بىرى (بوضاعە) دەستنوئز بگرين؟ كەبىرىكە پەرۆي بىنوئزى ژنان و گۆشتى بەرماوئى سەگو شتى ترى پيس و بۆگەنى فپئ دەدرتە ناوى. لەولامدا ھەرمووى: «الْمَاءُ طَهُورٌ لَا يُنَجِّسُهُ شَيْءٌ». ئەو ئاوە پاكو پاكو مەكەرىشە، چونكە گەيشتۆتە قولەتەين و بەھىج شتى پيس نابئ، مەگەر بەشتىك كە تامى يان رەنگى، يان بۆنى بگۆرئ.

۲- باسى پيسىيەكان (باب النجاسات)

النجاسات: كۆي وشەي (نجاسە)، ئەمەيش برىتييە لەھەر شتىك خاومنى زەموقى سەلىم بىزى ئى بكا تەووە خۆي ئى بپارىزئ، ھەركاتىك مەرؤف جەستەو پۆشاكى شتىكى لەو جۆرەي پىكەوت بيشواو خۆي ئى پاك بكا تەووە، وەكوو پيسايى و ميزو رىخو خويىن و شتى و^(۱).

^(۱) الروضة الندية (ج/۱۲).

ئەھل و بنەما لەھەموو شتێکدا پاک و ھەڵاڵیەتی، کەسێک پێی وابوو شتێک پیسە، دەبێ بەلگەی ھەبێ، جائەگەر بەلگەی پەسەندی ھەبوو ئەوە گوێی ئی دەگیرێ، ئەگەر نەیتوانی بەلگە بخاتە ڕوو، یان بەلگەیەکی ھێنا کەپەسەند نەبوو ھوكمی پێ نەدەچەسپا، ئەو پێویستە ئیمە کار بەو ئەھل و بنەمایە بکەین: کەھەموو شتێک لەبنەرەتدا پاک و تەبەلگە لەسەر پیسییەکی نەچەسپێ، بەپاکێ بزانین^(۱).

چونکە بڕیاردان بەپیسی شتێک ھوكمی تەکلیفی و ئەرکیکە دەکەوێتە ئەستۆی ئادەمیزاد بەگشتی، ئەمەیش بەبێ ھەبوونی بەلگەی پەسەند و بەھێز رەوا نییە^(۲).

ھەندێ لەو شانەیی بەلگە ھەیە دەربارەی پیسییان

۱ - ۲: میزو گوێ ئادەمیزاد:

دەلیلی ئەو: کە گوێ ئادەمیزاد پیسە، ئەو فەرموودمەییە کە ئەبوھورمیرە لە پێغەمبەرەو (دروودی خودای لەسەر بێ) گیراویەتەو: کە فەرموویەتی: «إِذَا وَطِئَ أَحَدُكُمْ بَعْغَلِيهِ الْأَذَى فَإِنَّ التُّرَابَ لَهُ طَهْرٌ»^(۳).

وشە (الأذى) بریتیە لەھەرشتێک ئەزەتت پێ بگەین: لەپیسایی و بەرد و چۆل و شتی وا. لە فەرموودەکەدا مەبەست ئێی پیسییە.

بەلگە لەسەرئەو میز پیسە ئەو فەرموودمەییە کە ئەنەس دەگیرێتەو دەلی: عەرمبێکی دەشتەکی ھاتە ناو مزگەوتی مەدینە بە بەرچاوی پێغەمبەر و ھاوئەلانیەو لەسوچیکی مزگەوتەکەدا میزی کرد،

(۱) السیل الجرار ج/۳، ۳۱.

(۲) صحیح {ص. د - ۸۳۴} والروضة النخية ج/۱۵.

(۳) صحیح {ص. د - ۸۳۴} د ج/۴۷ و ۲۸۱.

ھەندئ کەس بۆی چوون و دەنگیان دا، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ھەرمووی: «دَعُوهُ وَلَا تَزِرُمُوهُ». لێی گەرپن میز کردنەکە ی لێ تێک مەدەن، دەئێ: کە لێ بۆو، داوای دۆلکە ئاوێکی کردو بەشوینی میز مەکیدا کرد^(۱).

۳ - ۴: مەذی و مەذیی:

مەذی: ئاوێکی سپی روونی لێنجه، لەگاتی وروژاندنی شەھوت دێتە دەر، نە لەزەمتی لێ پەیدا دەبێ نە بەفیچقە دەر دەچێ، دواى ھاتنە دەر مەویشی کپ بوونەووە ماندوویی بەدوا نایە، وادەبێ ھەست بەھاتنە دەر مەویشی ناکرێ. ئەم ھالەتە بۆ پیاو و ئافرەت دێتە دەر. ئەم مادە پەیسە، بۆیە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ھەرمانی کردووە بەشتنی دەکەر لەئاکامی ھاتنە دەر مەوێ ئەو مادە پەیسە لێی.

لە ئیمامی عەلییەو رەوایەت کراوە، دەئێ: مە پیاوێکی وابووم بەزۆری مادە (مەذی) مەھاتە دەر، شەرمیشم دەکرد لەم بارەو پەرسیار لە پێغەمبەر بکەم (دروودی خودای لەسەر بێ) چونکە فاطیمە ی کچی خێزانم بوو، بۆیە داوام لە (القەداد) ی کورێ (الأسود) کرد ئەو بۆم پەرسیار بکا، کە پەرسیار ی عەرز کردبوو ھەرمووبوێ «يَغْسِلُ ذَكَرَهُ وَيَتَوَضَّأُ»^(۲). ھەرگاتی ئەو جۆرە ھالەتە ی بێنی با دەکەری خۆی بشوێ دەستەوێژ بگرێ.

و مەذی: ئاوێکی سپی خەستەو دواى میزکردن دێتە دەر^(۳) ئەم مادە پەیسە.

پەیسە.

(۱) متفق عليه {م - ۱/۲۳۶ و ۲۸۴ واللفظ له {خ - ۱/۲۳۲/۱۳۲}.

(۲) شەرحی مسلم ج ۲/۲۱۳.

(۳) متفق عليه. {م ۱/۲۴۷/۲۰۳} واللفظ له. خ/۶۰۲۷/۱۰/۴۴۹.

(۴) فقه السنة/۱/۲۴.

لەئیبنو عەباسەوہ ریوایەتکراوہ: کە دەربارەدی (مەنی و وەدی و مەدی) و توویەتی: ھاتنە دەرەوہی مەنی دەبیتە ھۆی پێویستبوونی غوسل. وەدی و مەدی ھەرکاتیک لیت ھاتنەدەر زەگەرت بشۆرەو دەستنیۆژ بگرە و مکوو دەستنیۆژگرتنت بۆ نوێژ.^(۱)

۵- زبلا و پێسایە ھەر ناژەلیک: کە گۆشتی نەخوڕن:

لە عەبدوللاوہ ریوایەتکراوہ دەلی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ویستی سەرئاو بکا، فەرمووی: (سێ بەردم بۆ پەیدا بکە) منیش دوو بەردو تەرسەقولیکم دەست کەوت، کە دامنە دەستی دوو بەردەکە ی ھەلگرتو تەرسەقولەکە ی فرێداو فەرمووی: {ھێ رجس}. ئەو و واتە: تەرسەقول پێسە.

۶- خویننی بێنویژی نافرەت (دم الحيض):

لە ئەسمائی کچی ئەبوبەکرەوہ ریوایەتکراوہ، دەلی: نافرەتیک ھاتە خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) عەززی کرد: یەکیک لەئیمە خویننی بێنویژی بە پۆشاکی خۆیەوہ دەبینی چی بکات باشە؟؟
لە وەلامدا فەرمووی: «تَحْتَهُ، ثُمَّ تَقْرُصُهُ بِالْمَاءِ، وَتَنْضَحُهُ وَتُصَلِّي فِيهِ». ئەو بەشە پۆشاکی خوینەکە ی تیوہ جووہ بیوئەو ئەمجار بیکرێنەو پاشان ئاوی پێدا بکەو بیگوشە پاشان نوێژ بەو پۆشاکەوہ بکە.^(۲)

۷- لیکس سەگ:

لە ئەبو ھورەیرەوہ ریوایەتکراوہ دەلی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: «طُهْرُ إِذَا أَحْدِكُمْ إِذَا وَلَغَ فِيهِ الْكَلْبُ أَنْ يَغْسِلَهُ سَبْعَ مَرَّاتٍ أَوْ لَمْ يَنْزِلْ بِالتَّرَابِ». شیوہی پاککردنەوہی قاپ و قاچاگی یەکیک لەئیمە

(۱) صحیح: {ص. د - ۱۹۰} ھق/۱/۱۱۵.

(۲) متفق علیہ: {م/۲۹۱/۱/۲۴۰ واللفظ لہ. خ/۳۰۷/۱/۴۱۰}.

ئەگەر سەگ دەمی تیخست، ئەو بە ھەوت جار ئاوی تێرا درئ، جارێکیان بەقورپاوی گلاوی ئی دەربرکری.

۸- مردارەووە بوو:

ئازەل و پەلەو مریکە بەبی سەربرینی شەری گیانی دەرچوویی، ئاماژە بەو فەرموودەیی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بی) کە دەفەرموی: «إِذَا دُبِعَ الْإِهَابُ فَقَدْ طُهِرَ»^(۱) پێستی مردارەووە بوو: کە دەباغ کرا پاک دەبیتهووە. واتە: مردارەووە بوو ھەمووی پیسە بەلام پێستەکە بەھۆی دەباغەووە پاک دەبیتهووە. چەند جوړیک لەو شتە پیسانە چەرت دەکری.

۱- ماسی و کوللە گیاندەرچوو خواردنیان ھەلەو پیس نین. ئەمەش بەبی ئەو فەرموودەیی عەبدوللای کۆری عومەر ریوایەتی کردووە، دەلی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بی) فەرمووی: «أَحْلَتْ لَنَا مَيْتَانِ وَدَمَانِ فَأَمَّا الْمَيْتَانِ فَالْحَوْتُ وَالْجَرَادُ وَأَمَّا الدَّمَانِ فَالْكَبِدُ وَالطَّحَالُ»^(۲) واتە: بۆ ئێمە دوو جوړ مردارەووە بوو دوو خوین ھەلەل کراوە، دوو مردارەووەبوو ماسی و کوللە، دوو خوینەکانیش جەرگ و سپلە.

۲- گیانداریک خوینی رموانی نەبی بەمردوویی پاکە، وەکوو میشو میرولە و ھەنگ و ئەو جوړە شتانە.

لە ئەبو ھورمیرەو ریوایەتکراوە دەلی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بی) فەرمووی: «إِذَا وَقَعَ الدُّبَابُ فِي شَرَابٍ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْمِسْهُ ، فَإِنَّ فِي إِخْذِي جَنَاحَيْهِ دَاءٌ وَفِي الْآخِرَى شِفَاءٌ»^(۳) ھەرکاتێک میش کەوتە ناو ھاپو

(۱) صحیح {ص. ج ۵۱۱} م {۲۷۹ - ۹۱ - ۱/۲۳۱}.

(۲) صحیح {ص. ج ۲۱۰} صم {۱/۲۵۵/۹۶} حق {۱/۲۵۴}.

(۳) صحیح {ص. ج ۸۲۷}، خ {۵۷۸۲}، جە {۲/۱۱۵۹/۲۵۰۵}.

قاچاغی ئۆمۈدۈ شەلمەنپان تېدا بوو، با بەتەواۋى مېشەكە لەشلەمەنى ناو
قاپەكەدا نەقۇم بكاو پاشان دەرى بېنىۋ فرېنى بىدا، چۈنكە لەبالىكىدا دەرد
ھەيە و لەبالەكەى تىرىدا شىقا ھەيە.

۳- ئىسقىنى مردارەو بوو، شاخەكانى، نىنۆكى مووكولكى و پەرۋېلى،
ھەموو ئەمانە پاكى، ئەمەيش بەپى داگرتن لەسەر ئەو بەنەمايە كە ئەصل
تېياندە پاگىيە ئامازە بە و فەرموودەيە بوخارى بەشۆە تەعللىق رىوايەتى
كردوود، دەلى: ئىمامى زوھرى دەربارى حوكمى ئىسقىنى مردارەو مېو
نەمەنى ئىسقىنى فىل و شتى وا، فەرمووئەتى: كەسانىكم لەعولەماى سەلەف
دىو، ئەو جۆرە ئىسقىنانەيان بەكار ھىناوە بۇ بەشانەكردنى قزى سەرو
رېش و رۆن تېدا ھەلگرتنى و ھىچ خراپەيەكەيان تېدا نەبىنىو. ھەمەد
فەرمووئەتى: پەرۋېلى باندە ھىچ پېسىيەكى تېدا نابىنەم.

چۆنىەتى پاكدەنەوئە شتى پېس بوو

پېوئەستە بزانىن: كەدانەرى شەرع (شارع) بەئىمەى زاناندوود ئەم شتە
خودى خۆى پېسە، يان بۆخۆى پاكە و پېس بوو، ئەمجار ھىرى كردووين
چۆن شتى پاگى پېس بوو پاك بەكەينەو، ئەركى سەرشانى ئىمەيە بەپى ئەو
دەستوورو فەرمانانە، خۆمان لەشتە پېسەكان دووربەكەينەو شتە پېس
بوومكان بەو شۆەى بۆمان دىارى گراوە پاگەيان بەكەينەو. ئەوئە فەرمانى پى
كردووين بەشتن بېشۆين تا رەنگى يان بۆنى يان تامى پېسىيەكەى دەروا
نەوە پاكبوونەوئەتى. ئەوئە پېمان دەلى: ئاۋى پېدا بەكەن يان ئاۋى لى
بېشېن يان بېوئە و بېكېن يان مەسكەردنى بەزەمى يان رۆشەتنى بەناو
زەمى پاكدە ئەوە پاكبوونەوئەتى پابەندى بېن و بېرومان پېى ھەبى.

بزانە ئاۋ ھۆكارىك و بەنەمايەكى سەرمەككە بۇ پاكدەنەوئە شتە
پېسبوومكان، چۈنكە شارىع وەصفى ئاۋى بەوە كردوود كە پاكدەرمەمە،

دھفرموی: « خَلَقَ اللهُ الْمَاءَ طَهُورًا »^(۱) لھم ئەصلو بنھمایھ لانادمین بۆ شتیکی تر مەگەر لەلایەن شارەوھ شتیکی تر دیاری بکری، ئەگینا نا. چونکە ئەگەر وا رەفتار نەکەین ئیمە لامانداوھ لەشتیکەوھ کە پاکژکردنەوھ پێی ئاشکراو روونە - بۆ شتیک کەنازاندری ئاخۆ پاکژکردنەوھ یان نا، ئەمەش لادانە لەو رەفتارو ئاکارانە ی پێبازە شەرعییەکان داخواری.^(۲)

جا کەتۆ ئەمەت زانی، ئەمجار با ئەو پێبازو رەفتارانەت پێ بلیم: کەشەر دایناوھ بۆ چۆنیەتی پاکژکردنەوھ شتی پێس بوو یاخود پێس. (نجس العین).

۱- پاکژکردنەوھ پێستی مردارەوھ بوو بە دەباغ کردن بێ:

لەئیبنو عەبباسەوھ ریاوایەتکراوھ، دھفرموی: لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ژنەوت دمیفرموو: « أَيْمًا إِيَّاهِ دُبِعَ فَقَدْ طَهُرَ ».^(۳) ھەر پێستی مردارەوھبویک دەباغ کرا پاک دمیئەوھ.

۲- پاکژکردنەوھ قاپو قاچاغ کە سەگ دەس تیخست:

لە ئەبو ھورەیرەوھ ریاوایەت کراوھ: کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرموویەتی: « طَهُورُ إِيَّائِ أَحَدِكُمْ إِذَا وَلَغَ فِيهِ الْكَلْبُ أَنْ يَغْسِلَهُ سَبْعَ مَرَّاتٍ أَوْ لَأَمْنٌ بِالْثَّرَابِ ».^(۴) شیوھ پاکژکردنەوھ قاپو قاچاغی یەکیک لەئێوھ

(۱) - السبل الجرار/ ۴۲، ۱/ ۴۸ بەدەست لێدانەوھ، پێویستە ئەوھش بزاندری کە رستە ی (خلق الله الماء طهوراً)، الحافظ له کتیبی (التلخیص) ۱/ ۱۴ دا دھفرموی: بەو شیوازە دەستم نەکەوتووھ، لەو فەرمودمیە ئەبو سەعید ریاوایەتی کردوھ لەپێشەوھ ئامازەمان بۆ کرد دھقەکە ئاواپ، (ان الماء طهور لا ینجس شئ).

(۲) صحیح {ص. جە ۲۹۰۷} حم ۱/ ۲۳۰/ ۴۹، ت ۲/ ۱۳۵/ ۱۷۸۳، جە ۲۲/ ۱۱۹۲/ ۳۶۰۹ ن ۷/ ۱۷۳.

(۴) صحیح: لەو پێش تەخریج کرا.

که سهگ دهمی تیځست نهومیه: که حموت جار بیشوا، په که مجاریان به قوراو بی.

۳- پاک کردنه و هس پوښاک نه گهر خویننی بینویننی ویکه وت:

له نه سمائی کچی نه بوبه کړه وه ریواپه تکراره دهلی: ئافرمتیک هاته خرمه تی پیغه مبه (دروودی خودای له سهر بی) عهرزی کرد قوربان! په کیک له نیمه پوښاکه کهی خویننی بینویننی ریډه که وئ، چونی پاک بکاته وه؟ پیغه مبه (دروودی خودای له سهر بی) له وه لامدا فهرمووی: «تَحْتُهُ، ثُمَّ تَقْرُصُهُ بِالْمَاءِ، وَتَنْضَحُهُ وَتُصَلِّي فِيهِ».^(۱) بیپروینه پاشان تهری بکه و بیکرپنه نه مجار به ناو بیشو، پاشان نویننی پیوه بکه، نه گهر دوی نه پرواندن و کراندن و له ناو هه لکیشانه تارمایی و نه نهریکی پیوه ما هه یناکا.

له نه بو هورمیرمه ریواپه تکراره دهلی: خه وله ی کچی یه سار عهرزی پیغه مبه ری کرد، وتی: قوربان من تهنه یه ک کراسم هه یه، به و کراسه وه دمکه و مه بینویننی وه، هه لبه ته هه ندی له کراسه کهم خویناوی دمی. چی بکه م باشه؟ پیغه مبه (دروودی خودای له سهر بی) فهرمووی: «فَإِذَا طَهَّرْتَ فَأَغْسِلِي مَوْضِعَ الدَّمِ ثُمَّ صَلِّي فِيهِ»: نه گهر له بینویننی پاکبویه وه، نه شویننه ی له پوښاکه که خویننی بینویننی که یه تی پیومه به بیشوره، پاشان دمتوانی نوینن له و پوښاکه دا بکه ی. خه وله وتی نه ی پیغه مبه ری خودا! نه گهر به و شیوه پاک کردنه وه نه نهری خویننه که لانه چوو؟ پیغه مبه (دروودی خودای له سهر بی) فهرمووی: «يَكْفِيكَ الْمَاءُ وَلَا يَضُرُّكَ أَثَرُهُ».^(۲) نه و شیوه شتنه نه نجام بده و له ناوی هه لکیشه، مانه وهی نه سهرمه کهی زیانت پی ناگه یه نی.

^(۱) صحیح {ص. جه ۲۹۰۷} حم/۴۹/۱، ت/۱۷۸۲/۳/۳۵، جه ۲/۱۱۹۳/۳۱۰۹، ن/۱۷۳/۷.

^(۲) {ص. د ۲۵۱} و {۲/۲۶/۳۱۱} هق {۲/۴۰۸}.

۴- پاککردنه وهس داوینتی پۆشاکس نافرته:

له ئوممو وهله دی ئیبراهیمی کورپی عهبدوره حمانی کورپی عهوف
ریوایه تکراره: که پرسپاری له ئوممو سه له مه (خیزانی پیغه مبه) کردوه
وتوویهتی: من ئافرهتیکم داوینتی کراسه کهم درێژ ده کهم، به شوینتی پیس و
پۆخه لدا تیده مبهرم، داوینتی کراسه کهم لهشتی پیس ده کهوئ و پیس ده بی چی
بکه؟ ئوممو سه له مه فهرمووی: پیغه مبه (دروودی خودای له سه ر بی)
فهرمووی: «يُطَهِّرُهُ مَا بَعْدَهُ»^(۱). که داوایی به شوینتی پاکدا ده روئ و داوینت
له زهوی پاک ده خشی نه وه پاکی ده کاته وه.

۵- پاککردنه وهس پۆشاک له سبزی مندالی شیرمه ذوره:

له نه بو سه مه وه (خزمه تچی؛ پیغه مبه (دروودی خودای له سه ر بی)
ریوایه تکراره ده لی: پیغه مبه (دروودی خودای له سه ر بی) فهرمووی: «يُغْسَلُ
مِنْ بَوْلِ الْجَارِيَةِ وَيُرْسُ مِنْ بَوْلِ الْغَلَامِ»^(۲). پۆشاکیک به میزی کچۆله ی ساوا
پیس بی بی ده بی بشوئ، نه گهر به میزی مندالی ساوا ئی رینه پیس بوو به ئاو
لی پرژاندن پاک ده بیته وه.

۶- پاککردنه وهس پۆشاک له (مه ذی):

له سه هلی کورپی حونه یفه وه ریوایه تکراره ده لی: من زۆر به ده ست
(مه ذی) یه وه ناره حهت بووم (مه ذی هاتنه وه م زۆر بوو) له ئاکامی نه وه مه ذی
هاتنه وه م زوو زوو غوسلم له خۆم دمر ده کرد، نه م حاله ی خۆم بو پیغه مبه
(دروودی خودای له سه ر بی) باس کرد، فهرمووی: «إِنَّمَا يُجْزِيكَ مِنْ ذَلِكَ
الْوَضْءُ». به مه ذی هاتنه وه غوسل واجب نابێ، به لکوو ده ستنوئ به تال
ده بیته وه، ههر ده ستنوئ بگره وه به سه ته. سه هل ده لی: وتم: نه ی پیغه مبه ری

^(۱) صحیح {ص. جە ۴۳۰} ط (۲۷/۴۴)، ت (۱/۹۵ / ۱۴۲) جە ۱/۱۷۷/۵۳۱.

^(۲) صحیح {ص. ن ۲۹۲}، د (۲/۳۱/۳۷۲) ن (۱/۱۵۸).

خودا! ئەي چۆن و بەجى ئەو بەشەي (مەذى) يەگەي ويكە وتوو بەكى
بەگە مەو؟ پېغەمبەر (دروودى خوداي لەسەر بى) فەرمووي: «يَكْفِيكَ أَنْ تَأْخُذَ
كَفًّا مِنْ مَاءٍ فَتَنْضَحَ بِهِ ثَوْبَكَ حَيْثُ تَرَى أَنَّهُ أَصَابَ مِنْهُ».^(۱) ھەر ئەو مەندەت بەسە
لوڭچىك ئاو ھەلبەرى و نافۆكى خۆتى پى برشېنى، ئەو شوڭنەي گومانەت
لەيەتى (مەذى) يەگەتى ويكە وتوو ئاوى لى برشېنى.

۷- پاك كەردنە ھەس بەكى نەعل و پىلا و:

لە ئەو سەعیدەو (رمزاي خوداي لى بى) رىوايەت كراو: كە پېغەمبەر
فەرمووي: «إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْمَسْجِدِ فَلْيَنْظُرْ فَإِنْ رَأَى فِي نَعْلَيْهِ قَدْرًا أَوْ أَدَى
فَلْيَمْسَحْهُ وَلْيَصِلْ فِيهِمَا».^(۲) ھەركاتىك يەگىك لەئىو ھات بو مزگەوت روانى
بە نەعل و پىلا وەكانى يەو پىساي يەك ھەيە با لەشتىكى بخشىنى (لەزەوى
بخشىنى) ئەمجار نوڭرەكەي پىيانەو بەكا.

۸- پاك كەردنە ھەس زەوى پىس بوو:

لە ئەو ھورمىرەو رىوايەت كراو، دەلى: ھەرمبىكى دەشتەكى ھاتە ئاو
مزگەوتەو و چوو لە سوچىكەو مەزى كرد، ھاوەلان بوى راپسكوتن و
دەنگياندا، پېغەمبەر (دروودى خوداي لەسەر بى) فەرمووي: (دعوە) وازى لى
بىنن مەزكەردنەكەي لى تىك مەدەن «دَعُوهُ وَهَرِّقُوا عَلَى بَوْلِهِ سَجْلًا مِنْ مَاءٍ ،
أَوْ ذُنُوبًا مِنْ مَاءٍ ، فَإِنَّمَا بُعِثْتُمْ مُيسَّرِينَ ، وَلَمْ تُبْعَثُوا مُعَسَّرِينَ».^(۳) كە كابرەي
ھەرمب لەمەزكەردنەكەي بوو ھەو پېغەمبەر بەھاوەلانى فەرمو: دۆلكەيى ئاو

^(۱) حسن {ص. جە ۴۰۹}، دھەرمووي: (۱/۲۸۵/۲۰۷)، ت (۱/۷۶/۱۱۵)، جە (۱/۱۶۹/۵۰۶).

^(۲) صحيح: {ص. د ۶۰۵}، د (۲/۳۵۲/۶۳۶).

^(۳) متفق عليه (الإرواء/ ۱۷۱) خ (۱/۲۲۲/۲۲۰)، ن (۴۸ - ۱/۴۹) ورواە مطولاً: د (۲/۳۹/۳۷۶)، ت

مەسىنەيەك ئاۋ بەسەر مېزەكەيدا بىكەن، ئىۋە پىۋىستە ئاسانكارى رەچاۋ بىكەن، داۋاى ئەۋەتەن ئى نەكراۋە شت قورس بىكەن پىنغەمبەر (دروودى خوداى لەسەر بى) بۆيە فەرمانى بەھاۋەلانى كىرد ئاۋ بەسەر مېزەكەدا بىكەن تا بەزوتىن كات شوپىنەكە پاك بېيتەۋە. ئەگىنا ئەگەر وازيان ئى بەيىنايە تا شوپىنەكە وشك دىمبۈۋە ئەتەرى پىسىيەكەى نەدەما شوپىنەكە پاك دىمبۈۋە، ئەمەش بەپىى ھەدىتەكەى ئىبنو عومەر (رەزى خوداى ئى بى) كە دىمفەرمۇئ: (كَانَتْ الْكِلَابُ تَبُولُ فِي الْمَسْجِدِ وَتُقْبِلُ وَتَذِيرُ زَمَانَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فَلَمْ يَكُونُوا يَرُشُونَ شَيْئًا) ^(۱) لەسەردەمى پىنغەمبەردا (دروودى خوداى لەسەر بى) سەگەل لەناۋ مەزگەۋتا مېزىان دىمكردو ھاۋەلەن ناۋيان بەشۋىنى مېزكردنەكەدا نەدەمكردو ئاۋرەشپىنى شوپىنەكەيان نەدەمكرد. ئاشكراشە ئەگەر پىسىيەكە لەۋ جىگە بىمايەتەۋە ئاۋپىداكردنى واجب دىمبۈ. ھەركاتى زىل و زىخ و مردارەمبۈۋ سوتىندىراۋ بوۋ بەخۆلەمىش و گل ئەۋە پاكەۋ پىسى پىۋە نامىنى، بەلگەى ئەۋە دەللىن: ھوكمەكان بەگۈيرەى ئەۋە بىرپارمىيە كە خودا دىمبارمىيان چەسپاندۋىيەتى و ناۋى بۆ داناون و بەشپۋەى خىطاب بەئىمەى گەياندۋە. ھەركاتى ئەۋە ناۋەى ئى داپندراۋ ناۋىكى تىرى بۆ پەيدا بوۋ، ھوكمەكەى پىشۋى نامىنى، جودايە لەۋ شتەى خودا ھوكمى تىدا بىرپارداۋە، زىل و زال جوداۋازە لەگل، مردارەمبۈۋ جوداۋازە لەگل. ^(۲) كەۋابوۋ لەگل گۆرانى ناۋەكەيان ھوكمەكەشيان دىگۆرئ، ئەمە راي پەسەندىكراۋە بەلای ئىبنو تەيمىيە و تۋۋىيەتى: ئەمە رىبازو مەزھەبى ئەۋە ھەنەفەيەۋ رايەكى ئىمامى مالىك و رىۋايەتتەكە لەئىمام ئەھمەد. ^(۳)

^(۱) صحيح {ص. د ۳۸} غ تعليقا (۱/۲۷۸/۱۷۴)، د (۲/۴۲/۳۷۸).

^(۲) المحلى لابن حزم ۱۲/۱۲۸/۱.

^(۳) مجموع الفتاوى ج ۲۱/۷۰ و ۴۷۸ و ۴۸۲.

سونهنی فیتړه ت

له نه بو هورمیره وه ریوایه تکراره ده لئ: پیغه مبه ر (دروودی خودای له سره بی) فهرمووی: «خَمْسٌ مِنَ الْفِطْرَةِ: الْإِسْتِحْدَادُ وَالْخِثَانُ وَقَصُّ الشَّارِبِ وَكَثْفُ الْإِبْطِ وَتَقْلِيمُ الْأُظْفَارِ».^(١) پینج ناکارو رمفتار له سروشتو فیتړمتنو و کارى باشن، لابر دنی مووی خوار ناوک، خه ته نه، سمیل کور تکر د نه وه، هه لکه ندنی مووی بن هه نکل، نینوک کردن.

له زه که ریای کورى نه بو زانیده نه ویش له موضعه بی کورى شه بیبه وه نه ویش له طه لقی کورى حه بیبه وه، نه ویش له نیبو زوبه یدمه وه له خاتو عانی شه وه ریوایه تکراره فهرمووی ته: پیغه مبه ر (دروودی خودای له سره بی) فهرمووی: «عَشْرٌ مِنَ الْفِطْرَةِ: قَصُّ الشَّارِبِ وَإِعْقَاءُ اللَّحْيَةِ وَالسَّوَاكُ وَالِاسْتِنْشَاقُ بِالْمَاءِ وَقَصُّ الْأُظْفَارِ وَغَسْلُ الْبَرَاجِمِ وَكَثْفُ الْإِبْطِ وَحَلْقُ الْعَانَةِ وَانْتِقَاصُ الْمَاءِ».
یعنی الاستنجاء بالماء.^(٢) زه که ریای ده لئ: موضعه ب وى دمه مم له بیر نه ماوه، مه گمر ناو له دهم و مردان بی.

خه ته نه کردن

خه ته نه واجبه بو کورو بو کچ، چونکه شه عیره و دابو نه ریتی کی نیسلامه، نامازه به فهرمووده ی پیغه مبه ر (دروودی خودای له سره بی) که به کابرایه کی تازه موسولمان بووی فهرموو: «أَلْقِ عَنْكَ شِعْرَ الْكُفْرِ وَاخْتَنِ».^(٣) کولک و توکی کوفر له خوت بکه ره وه و خوت خه ته نه بکه.

^(١) متفق علیه خ (١٠/٣٣٤/٥٨٨٩) م (١/٢٢١/٢٥٧) د (١١/٢٥٢/٤٨٠) ت (٢٩٠٥/٤/١٨٤) ن (١/١٤)، جة (١/١٠٧/٢٩٢).

^(٢) حسن {مختصر م ١٨٢}، م (١/٢٢٣/٢٦١) و (١/٧٩/٥٢) ت (٤/١٨٤/٢٩٠٦) ن (١٣٦/٨).

^(٣) حسن: {ص. ج ١٢٥١}، د (٢/٢٠/٢٥٢)، هق (١/١٧٢).

خەتەنە دەستورو دابو نەریتی ئایینی ھەزرتی ئیبراھیمە، لە ئەبو ھورمیرەو رێوایەتکراوە: کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ھەرموووەتی: «اخْتَنَ إِبْرَاهِيمُ خَلِيلُ الرَّحْمَنِ بَعْدَ مَا أَتَتْ عَلَيْهِ كَمَا تُونَ سَنَةً وَاخْتَنَ بِالْقُدُومِ».^(۱) ھەزرتی ئیبراھیم کە نازناوی (خلیل الرحمن) ە دواى تەمەنى ھەشتا ساڵ خۆى خەتەنە کرد. بێگومان پەرورەدگار بە پێغەمبەری خۆى دەفەرموێ: {ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا - النحل/ ۱۲۳}. ئەمجار نیکامان بۆ تۆ کرد ئەى پێغەمبەر کەشوی ئایینی ئیبراھیم بکەوێ ئاینیکی پاك و بێ خەوشە.

واباشە خەتەنە لەرۆژى ھەوتەمى لەدایکبووندا ئەنجام بدرێ، ئاماژە بە ھەدیثى جابیر کە دەفەرموێ: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بۆ ھەسەن و ھوسەین رۆژى ھەوتەمى لەدایکبوونیان ھەوتووی بۆ کردن و خەتەنەشی کرد^(۲).

لەئێبنو عەبباسەو رێوایەتکراوە: کە ھەرموووەتی: ھەوت شت لەسوننەتی پێغەمبەرە (دروودی خودای لەسەر بێ) دەربارەى منداڵ لەرۆژى ھەوتەمى لەدایکبوونیدا، ناوی لى بنرێ، خەتەنە بکری^(۳). ... ھتد.

ئەو دوو ھەدیثە، ھەرچەندە ھەردووکیان لاوازییان تێدايە، بەلام ھەریەکەیان ئەویتر بەھێز دەکا، چونکە مەخرەج و زنجیرەى سەنەدەکیان جوداوازە، لەھىج کام لەزنجیرەى سەنەدەکانیاندا راوی تۆمەتباریان تێدا نیە.^(۴)

^(۱) متفق عليه: خ (۱۱/۸۸/۶۲۹۸)، م (۲۳۷۰).

^(۲) طس (۲/۱۲۲/۸۹۱) {تمام المنة ۶۸}.

^(۳) طس: (۱/۲۳۴/۵۶۲) (تمام المنة/۶۸).

^(۴) تمام المنة/۶۸.

ریش ہیشتنه‌وه

ریش هیشتنه‌وه واجبه، تاشینی حه‌رامه، چونکه گۆپینی دروستکراوی به‌رومردگاره. نه‌وه کاریکی شه‌یتانه و جی‌به‌جی کردنی ویستی نه‌وه، که مدتی: {وَلَا تُرْهَبُوا فَتَغْيِرُ خَلْقَ اللَّهِ - النساء/ ۱۱۹}. له‌لایه‌کی ترموه تاشینی ریش خۆ شوبه‌اندنه به‌نافرمت. له‌کاتی‌کدا پی‌ځه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) نه‌فرینی له‌و پیاوانه کردووه که خۆیان وا لێ دمه‌کن له‌نافرمت بچن.^(۱)

له‌همان کاتدا پی‌ځه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) فه‌رمانی کردووه به‌ریش هیشتنه‌وه، ناشکراشه فه‌رمان بۆ وجوبه و پێویستی ده‌گه‌یه‌نی. له‌ نه‌بو هورمه‌رموه ریوايه‌تکراوه ده‌لی: پی‌ځه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) فه‌رمووی: «جُزُوا الشَّوَارِبَ، وَأَرْخُوا اللَّحَى، خَالِفُوا الْمَجُوسَ».^(۲) سمیل کورت بکه‌نه‌وه، ریش به‌یلانه‌وه، پێچه‌وانه‌ی ئاگرپه‌رسته‌کان هه‌لس‌وکه‌وت بکه‌ن.

له‌ئێبنو عومه‌رموه ریوايه‌تکراوه: که پی‌ځه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) فه‌رموویه‌تی: «خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ، وَقُرُوا اللَّحَى، وَأَخْفُوا الشَّوَارِبَ».^(۳) پێچه‌وانه‌ی بت‌په‌رسته‌کان هه‌لس‌وکه‌وت بکه‌ن، ریش به‌یلانه‌وه سمیل کورت بکه‌نه‌وه.

سیواک

سیواک هه‌موو کاتی‌ک سوننه‌ته، له‌هه‌ندی کاتدا پتر سوننه‌ته.

۱- له‌کاتێ ده‌ستنویژ شتندا:

^(۱) صحیح: {ص. ج ۵۱۰۰، خ ۱۰/۳۳۲/۵۸۸۵}، ت ۴/۱۹۴/۲۹۳۵.

^(۲) صحیح: {مختصر م ۱۸۱}، م ۱/۲۲۲/۲۶۰.

^(۳) متفق علیه (۱۰/۳۴۹/۵۸۹۲)، م ۲۵۹ - ۵۴ - ۱/۲۲۲.

لہ ئہبو ھورمیرموہ ریوایہ تکراروہ، دہلئ: پیغہمبہر (دروودی خودای
لہسہر بئ) فہرمووی: «لَوْلَا أَنْ أَشُقُّ عَلَى أُمَّتِي لِأَمْرِهِمْ بِالسَّوَاكِ مَعَ الْوُضُوءِ».^(۱)
ئہگہر لہبہر ئہوہ نہبوایہ ئہرک و زہحمہتی زؤر دمکہوتہ سہر ئومہتہکہم
فہرمانم پئ دہکردن بہوہ کہ لہگہل ھہموو دمستنوئیزیکدا سیواک بکہن.

۲- لہکاتئ ھہلسان بؤ نوئیزکردن:

لہ ئہبو ھورمیرموہ ریوایہ تکراروہ کہ پیغہمبہر (دروودی خودای لہسہر
بئ) فہرمووی: «لَوْلَا أَنْ أَشُقُّ عَلَى أُمَّتِي لِأَمْرِهِمْ بِالسَّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ».^(۲)
ئہگہر لہبہر ئہوہ نہبوایہ دہبووہ بارگرانئ و ئہرکی زؤر بہسہر
ئومہتہکہمہوہ، فہرمانم پئ دہکردن کہ لہگہل ھہموو نوئیزیکدا سیواک
بکہن.

۳- لہکاتئ دہستکردن بہخوئندئ قورئان:

لہئیمامئ عہلئ یہوہ ریوایہ تکراروہ دہفہرموئ: پیغہمبہر (دروودی خودای
لہسہر بئ) فہرمانئ پئ کردین بہسیواک کردن و فہرمووی: «إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا قَامَ
يُصَلِّي أَتَاهُ الْمَلَكُ فَقَامَ خَلْفَهُ يَسْتَمِعُ الْقُرْآنَ وَيَذْثُرُ، فَلَا يَزَالُ يَسْتَمِعُ وَيَذْثُرُ حَتَّى
يَضَعَ فَاؤُهُ عَلَى فِيهِ، فَلَا يَقْرَأُ آيَةً إِلَّا كَانَتْ فِي جَوْفِ الْمَلِكِ».^(۳) ھہرکاتئ بہندہئ
موسولمان ھہلسا بؤ نوئیزکردن و نوئیزئ دابہست، فریشتہیہک دیتہلای و
لہدواوہئ رادہوہستئ، گوئ لہقورئان خوئندئ دہگری و لئئ نزیک دہبیتہوہ،
بہردہوام گوئئ لئ دہگری و لئئ نزیک دہبیتہوہ، ھہتا وای لئ دئ دہم دہخاتہ

^(۱) صحیح: {ص ج ۵۳۱۶}، حم (۱/۲۹۴/۱۷۱).

^(۲) متفق علیہ: م (۱/۲۲۰/۲۵۲)، خ (۲/۳۷۴/۸۸۷)، ت (۱/۸/۲۲). وھلئ دہقی بوخاری

لہجیاتئ {عند کل صلاة}، {مع کل صلاة}.

^(۳) صحیح لغیرہ: {الصحيحۃ ۱۳۱۳} حق (۱/۲۸).

سەر دەمی قورئانخوینەگە، ئیتەر وای ئی دئی ھەر ئایەتیک بخوینئ لەناو دەمی
فریشتەگەدا دەبخوینئ.

۴- لەکاتس چوونەووە بۆ مآل و چوونە ژوورەووە:

لەمێقدامی کۆری شورمێح ئەویش لەباوکیەووە رێوایەت دەکا کە دەئئ:
پرسیارم لەخاتوو عائیشە کرد وەم: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بئ)
کە دەگەرپایەووە بۆ مآل و دەهاتە ژوورەووە بەجی دەستی پئ دەکرد؟ لە وەلامدا
فەرمووی: بەسیواک کردن.^(۱)

۵- لەکاتس ھەڵسان لەخەو:

لەخوژمەیفەووە رێوایەتکراوە دەئئ: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بئ)
کە ھەڵدەستا بۆ شەونۆژر سیواکی دەکرد (دەمی خۆی بەسیواک پاک
دەکردەووە).^(۲)

ھەڵکێشانی مووی سپی مەکرووھە

لەعەمری کۆری شووعەیبەووە لەباوکیەووە، لەباپیریەووە رێوایەت دەکا
دەئئ: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بئ) فەرمووی: «لَا تَتَفَرَّأُ الشَّيْبَ مَا
مِنْ مُسْلِمٍ يَشِيبُ شَيْئًا فِي الْإِسْلَامِ، إِلَّا كَأَنَّهُ لُهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ». ^(۳) مووی سپی
لەسەر و ریشی خۆتان ھەڵمەکیشن، چونکە ھەر موسوڵمانیک بەئیماندارێ
مووی سپی ببین ئەو سەر و ریش سپی بوونەئ بۆ دەبێتە نوورو پوناکی پۆژی
قیامەت.

^(۱) صحیح (ص. جە ۲۲۵)، م (۱/۲۲۰/۲۵۲)، د (۱/۸۶)، جە (۱/۱۰۶/۲۹۰).

^(۲) متفق علیہ م (۱/۲۲۰/۲۵۵) وھذا لفظہ، خ (۱/۳۵۶/۲۴۵)، جە (۱/۱۰۶/۲۹۰)، ن (۱/۸)

ولفظ الثلاثة {إذا قام من الليل}.

^(۳) صحیح: (ص. ج ۷۴۶۲)، (۱۱/۲۵۶/۴۱۸۴)، ن (۸/۱۳۶).

کۆپىنى نىشانەى پىرى و سېى بوونى مووى سەرو پىش
بەخەنەو و سەو شتى وا، نادروستى کۆپىنىشى بەرەنگى رەش

لە ئەبو زەرەو رىوايەتکراوه دەلى: پىغەمبەر (دروودى خودای لەسەر
بى) فەرمووى: «إِنَّ أَحْسَنَ مَا غَيْرْتُمْ بِهِ الشَّيْبَ الْحِنَاءُ وَالْكَتْمُ».^(۱) بىگومان
باشترى شتىکە ئەئووه مووى سېى سەرو پىشتانى پى بگۆرن خەنەو فەقلى
فەرودە.

لە ئەبو ھورەیرەو رىوايەتکراوه دەلى: پىغەمبەر (دروودى خودای
لەسەر بى) فەرمووى: «إِنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى لَا يَصْبُغُونَ ، فَخَالِفُوهُمْ».^(۲)
جولەکەو گاور سەرورپىشان بەخەنەو و سەو رەنگ ناکەن ئەئووه پىچەوانەى
ئەوان ھەلس وکەوت بکەن.

لە جابىرەو رىوايەتکراوه دەلى: پۆزى رزگارکردنى مەککە ئەبو قوحافە
ھىنرايە خزمەت پىغەمبەر سەرورپىشى وەکوو گولە شوغامە سېى بوو،
پىغەمبەر فەرمووى: «غَيِّرُوا هَذَا بِشَيْءٍ وَاجْتَنِبُوا السَّوَادَ». بەشتىک رەنگى
سەرو ھزى بگۆرن، بەلام با رەنگى رەش نەبى.

لەئىبنو عەبباسەو رىوايەتکراوه دەلى: پىغەمبەر (دروودى خودای
لەسەر بى) فەرمووى: «يَكُونُ قَوْمٌ يَخْضِبُونَ فِي آخِرِ الزَّمَانِ بِالسَّوَادِ كَحَوَاصِلِ
الْحَمَامِ لَا يَرِيحُونَ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ».^(۳) کەسانىک پەيدادەبن لە ئاخىر زەمانا مووى
سېى سەرو رىشان بۆيە دەکەن بە دەرمانى رەش وەکوو پەرى سەر سنگى

^(۱) صحيح (ص. ج ۱۵۴)، (د. ۱۱/۲۵۹/۴۸۷)، (ت. ۳/۱۴۵/۸۰۶) جە (۲/۱۱۹۶/۳۶۲۲) ... الکتم:
رومکىکە لە کىو مەکانى ئەفەرىقاو و لاتە موعتەدىلەکان دەرۆ، بەرکى ھەبە پى
دەگوتى: (فالل القروء) لەگەل خەنەو و سەو بۆ خەنەبەندان بەکار دەھىندىرن.

^(۲) صحيح: (ص. ج ۴۱۷)، م (۲۱۰۲ - ۹۶ - ۲/۱۶۶۲)، و (۱۱/۲۵۸/۴۸۶).

^(۳) صحيح: (ص. ج ۸۱۵۲)، (۱۱/۲۶۶/۴۱۹۴)، ن (۸/۱۲۸).

كوتر كه بهزوري پهري سهرسنگيان رهش دمنويښ نهوانه بوښي بههشت ناكهن.

دابو نهريتي چوونه سهرناو

١- سوننه ته بؤ كه سيك دمي هوي دمست بهناو بگه يهني، بلي: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ». بهناوي خودا، خودايه من په نادمگرم بهتو له پيسي و دزويښي. نه مېش به گوږه ي حه دپنه كه ي نيمامي عه لي خوداي لي رازي بي. كه دهلي: پيغه مېهر (دروودي خوداي له سهر بي) همرمووي: «سَتْرُ مَا يَنْ أَعْيُنِ الْجِنَّ وَعَوْرَاتِ بَنِي آدَمَ إِذَا دَخَلَ أَحَدُهُمُ الْخَلَاءَ أَنْ يَقُولَ بِسْمِ اللَّهِ».^(١) پمرده و ساتري نيوان چاوي جندو كه و شهره مگاي ئاده ميزاد كه په كيكيان جوو دمست بهناو بگه يهني، نهومي {بسم الله} بكاو ويردي چوونه سهرناو بخويښي.

هه روا به پي ئه و همرمووده ي كه نه نه س ريوايه تي دمكا دهلي: پيغه مېهر (دروودي خوداي له سهر بي) كه ده جوو دمست بهناو بگه يهني دميگوت «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ».^(٢)

٢- سوننه ته كه له ته واليت هاته دمره و بلي: {غفرانك} خودايه داواي ليخوشبوونت لي دمكه م، نه مېش به گوږه ي حه دپنه كه ي خاتو عائشه كه دهلي: پيغه مېهر ي خودا كه له ناودمستخانه ده هاته دمره و دميغه رموو: {غفرانك}^(٣) خودايه ليخوشبووني توم دهوي.

^(١) صحيح: (ص. ج ٣١١)، ت (٢/٥٩/٦٠٣) وهذا لفظه، جه (١/١٠٩/٢٩٧) وعنده (إذا دخل الكنيف) بدلاً من (إذا دخل الخلاء).

^(٢) متفق عليه: خ (١/٢٤٢/١٤٢)، م (١/٢٨٣/٣٧٥) جه (١/١٠٩/٢٩٨) ت (١/٧/٦)، ن (١/٢٠).

^(٣) صحيح: (ص. ج ٤٧٤)، د (١/٥٢/٣٠)، ت (١/٧/٧)، جه (١/١١٠/٣٠٠).

۳- سوننہ تہ کہ دھچتہ سمر تہ والیت قاجی چہ پی پیش بخا، کہ دیتہ دمر قاجی راستی پیش بخا، چونکہ ہمیشہ لای راست بۆ شتی بہر پز بہکار دھیندری، لای چہ پ بۆ شتی بی پز. لہم بارمہ وہ بہ شیومہ کی گشتی نثارو فہرموودہ ریوایہ تکران.^(۱)

۴- نہ گہر دمست بہ ناور گہ یاندنہ کہی لہ ساراو بہ تالایی دا بوو، نہ وہ واباشہ نہ و مندہ دوور بکہ ویتہ وہ نہ بیندری.

لہ جابرہ وہ ریوایہ تکرانہ دھفرموی: لہ خرمہ تی پیغہ مہردا (دروودی خودای لہ سہر بی) لہ سہ فریکدا چو وینہ دمر، دہمبینی پیغہ مہر (دروودی خودای لہ سہر بی) کہ نیشی سہر نای بیوایہ و شوینہ کہ دشت و چۆلہ وانی بوایہ، نہ و مندہ دوور دہ کہ و تہ وہ نہ بیندری.^(۲)

۵- سوننہ تہ بہ پیوہ عہورمتی خوی ہلنہ مائی، تا لہ زہوی نریک نہ بیتہ وہ خوی ہلنہ مائی.

لہ ئیبنو عومرہ وہ ریوایہ تکرانہ دھفرموی: پیغہ مہر (دروودی خودای لہ سہر بی) کہ بیویستایہ دمست بہ ناور بگہ یہ نی، تا لہ زہوی نریک نہ بوایہ وہ کراسہ کہی ہلنہ دہ مائی.^(۳)

۶- دروست نییہ لہ کاتی دمست بہ ناور گہ یاندنہ روبکریتہ رۆگہ یان ہشتی تی بکری. لہ ساراو بیابان بی یان لہ ناور بینادا بی.

لہ نہ بو نہ یوی نہ نصاریہ وہ ریوایہ تکرانہ کہ پیغہ مہر (دروودی خودای لہ سہر بی) فہرموویہ تی: «إِذَا أَتَيْتُمُ الْقَائِطَ فَلَا تَسْقِلُوا الْقِبْلَةَ وَلَا

^(۱) السبل الجرار ۱/۶۴.

^(۲) صحیح: (ص. ج ۴۶۵۲)، (۱/۳۱/۱۴)، من حدیث انس.

^(۳) صحیح (ص. ج ۴۶۵۲)، د (۱/۳۱/۱۴)، ت (۱/۱۱/۱۴) من حدیث انس.

تَسْتَذِرُهَا، وَلَكِنْ شَرُّوا أَوْ غَرَّبُوا»^(۱) كەچۈۈنە شوپىنى دەست بەئەۋ گەياندن نە رووبكەنە قىبلە نە پىشتى تى بىكەن، بەلكو رووبكەنە خۆرەلەت يان خۇرئەۋا. ئەبو ئەپپوبى ئەنصارى دەلى: ئىمە چوۋىنە ۋەلاتى شام بىنىمان ئاۋدەستىيان بىنات نابوون روۋيان لەكەعبە بوو، ئىمە كە چوۋىنە سەريان بۇ دەست بەئەۋ گەياندن، خۇمان ۋەردەچەرخاند بەلەي خۆرەلەت يان خۇرئەۋا بۇ ئەۋمى لەۋكاتەدا روومان لەكەعبە نەبىۋ ئەستەغفىر ۋەللامان دەكرد.

۷- ھەروھە خۇ خالى كىردن ۋە پىسايى كىردن لەسەر پىگەي خەلك ۋە زىر سىبەرياندا ھەرامە.

لە ئەبو ھورەيرەۋە پىۋايەتكراۋە دەلى: پىغەمبەرى خۇدا ھەرموۋىيەتى: *يَمُرُ الْاَعْيُنِ* خۇتان بىپارىزن لەدوۋ شت كە دەبنە ھۇي نەفرىن لى كىرىنتان، ھاۋەلان ھەرزىيان كىرد ئەي پىغەمبەرى خۇدا! ئەو دوۋ شتە چىن كە نەبنە ھۇي نەفرىن كىردنى خەلك لىمان؟

پىغەمبەر (دروۋدى خۇداي لەسەر بى) ھەرموۋى: *(الَّذِي يَتَخَلَّى فِي طَرِيقِ نَاسٍ أَوْ فِي ظِلِّهِمْ)*^(۲) ئەۋكەسەي لەسەرە پىگە دەست بەئەۋ دەگەيەنى يان نەزىر سىبەرو شوپىنى ھەسانەۋەيان.

۸- مەكرۋەۋە ناپەسەندە مىزكىردن لە ھەمامو شوپىنى خۇشتىن.

لە ھومەيدى ئەلھىمەرىيەۋە پىۋايەتكراۋە دەلى: توشى پىۋايىك بووم ھەۋەلى پىغەمبەرى كىردبوو، ۋەكوو چۇن ئەبو ھورەيرە ھاۋەلى پىغەمبەرى

صحیح: (مختصر م ۱۰۹)، (ص. د/۷۰).

صحیح: (ص. ج ۱۱۰)، د (۱/۴۷/۲۵)، م (۱/۲۲۶/۲۶۹) ولفظہ: (اللعانین) قالوا

کردووه. دەلێ پێغه مبهری خودا نهی لهوه کردووه که یه کێک له ئیمه هه مووی

رۆژی موی سهرو ریشی به شان بهکا، یان له شوینی خوشتی دا میز بکا. ^(۱)

۹- میزکردنه ناو ناوی راوستاوهوه حهرامه.

له جابیرهوه رپوايه تکراره دهلێ: پێغه مبهر (دروودی خودای له سههر بێ)

نههی کرد لهوهی میز بکریته ناو ناوی راوستاوهوه. ^(۲)

۱۰- میزکردن به پێوه دروسته و به دانیشتنهوه باشتره.

له حوزمیفهوه رپوايه تکراره دهلێ: پێغه مبهر (دروودی خودای له سههر

بێ) گه یشته سههرانگۆیلکی هۆبه و خیلێک و به راوستانهوه میزی کرد، منیش

دوو رکه وتمهوه، فهرمووی: نزیك بهر مهوه، نزیك بوومهوه ههتا وام ئی هات

که وتمه دوا پازنه پێهوه راوستام، پاشان دهستنوێژی گرتو له سههر

خوفه گانی مهسحی کرد. ^(۳)

بۆیه گوتمان دهست به ئاو گه یانیدن به دانیشتنهوه باشتره، چونکه ئهوه

دابو نه ریتی زۆربه و نیمچه هه میشهیی پێغه مبهر (دروودی خودای له سههر

بێ) بووه، ته نانمت خاتو عایشه فهرموویهتی (هه رکهس بۆی گیرانهوه که

پێغه مبهر (دروودی خودای له سههر بێ) به پێوه میزی کردووه، برپای پێ

مه کهن. پێغه مبهر ههر به شیوهی دانیشتنهوه میزی کردووه. ^(۴)

قسه کهی خاتو عایشه نهی ئه و مانایه ناگا، که حه دپشه کهی حوزمیفه

دهیگه یه نی، چونکه خاتو عایشه هه والی له شتێک داوه که بینیویهتی.

^(۱) صحیح: (ص. ن ۲۳۲)، ن (۱/۱۳۰)، د (۱/۵۰/۲۸).

^(۲) صحیح: (ص. ج ۶۸۱۴)، م (۱/۲۲۵/۲۸۱)، ن (۱/۲۴).

^(۳) متفق علیه: م (۱/۲۲۸/۲۷۳)، ت (۱/۱۱/۱۳)، خ (۱/۲۲۹/۲۲۵)، ن (۱/۱۹)، د (۱/۴۴/۲۳)، ج ه

(۱/۱۱۱/۳۰۵).

^(۴) متفق علیه: خ (۱/۳۱۷/۲۱۶)، م (۱/۲۴۰/۲۹۲)، ت (۱/۴۷/۷۰).

خودمیفهیش ههوالی لهوه داوه که دیویهتی. ناشکراشه هسهی چهسپینهه
پیش دهخری بهسهه هسهی نهفی کاردا، چونکه چهسپینهه زیده زانیاری
هیه. (ان المثلث مقدم علی الناف لان معه زیادة علم).

۱۱- خو پاککردنهوه لهمیز پیویسته.

له ئیبنو عهبابسهوه پیوایهتکراوه دهلی: پیغههمبهه (دروودی خودای
لهسهه بی) بهلای دوو گۆردا تیپهه، هههرووی: « إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي
كَبِيرٍ أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَنْزِعُ مِنْ بَوْلِهِ وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بَيْنَ النَّاسِ
بِالْثَّمِيمَةِ ».^(۱) نهه دوو گۆره سزا دمههین، سزادانهکهشیان بههوی تاوانی
کهورهه نییه، یهکیکیان لهسهه نهوه سزا دمههین: کهخوی لهمیز پاک
نهکردۆتهوه، نهویتیان لهسهه نهوه سزا دمههین: کهفیتنههی لهنیوانی خهکدا
کردوه.

۱۲- نابی لهکاتی میزکردندا بهدهستی راستی دهکههه خوی بههه، ههروا
نابی بهدهستی راستی خوی پاک بهکاتهوه.

له نههوه ههتادهوه پیوایهتکراوه دهلی: پیغههمبهه (دروودی خودای لهسهه
بی) هههرووی: « إِذَا بَالَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَمَسُّ ذَكَرَهُ يَمِينِهِ وَلَا يَسْتَنْجِ يَمِينِهِ ».^(۲)
نههه یهکیکی لهئیوه میزی کرد، با بهدهستی راستی دهکههه خوی نهههه
ههروا بهدهستی راستی خوی پاک بهکاتهوه.

۱۳- دروسته خو پاککردنهوه بهئاو یان به بهههه هههشتیکی لهه جوژه.
بهلام بهئاو چاکتهه.

^(۱) متفق علیه: خ (۱/۳۱۷/۲۱۶)، م (۱/۲۴۰/۲۹۲)، ت (۱/۴۲/۷۰)، د (۱/۴۰/۲۰).

^(۲) صحیح: (ص. جه. ۲۵۰)، جه (۱/۱۱۳/۳۱۰) هذا لفظه ورواه: خ (۱/۲۵۴/۱۵۴)، م

(۲۶۷/۱/۲۲۵)، د (۱/۵۳/۳۱)، ت (۱/۱۲/۱۵) مطولاً مختصراً.

له ئەنەسەو دەپوايەتکراو دەئى: پىغەمبەر (دروودى خودای لەسەر بى) دەچوو سەرئاو، ئەمەن و کورپىكى تر لەتەمەنى مندا دۆلچە ئاوو گۆچانەکەمان بۆ هەندەگرت، دەمدى بەئاو خۆى پاك دەکردەو.^(۱)

هەروا له خاتو عائیشەو دەپوايەتکراو دەئى: پىغەمبەر (دروودى خودای لەسەر بى) فەرمووی: « إِذَا ذَهَبَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْغَائِطِ فَلْيَذْهَبْ مَعَهُ بِثَلَاثَةِ أَحْجَارٍ يَسْتَطِيبُ بِهِنَّ فَإِنَّهَا تُجْزِي عَنْهُ ».^(۲) ئەگەر يەكێك لەئێوە چوو دەست بەئاو بگەيەنى، با لەگەڵ خۆى سێ بەرد بەرئ خۆيان پى پاك بکاتەو، ئەو دەستەى.

۱۴- نابى بە کەمتر لەسێ بەرد خۆ پاك بکاتەو.

له سەلمانى فارسىيەو (رمزای خودای ئى بى) هاتوو: کە لى پرسیار کراو پى گوترا: ئێوە پىغەمبەرەکەتان هەموو شتىكى فیر کردوون تەنانەت چۆنیەتى میزو پىسایى کردن و دەست بەئاو گەياندن! وتى بەئى: بىگومان پىغەمبەر (دروودى خودای لەسەر بى) نەهى ئى کردووين کە لەکاتى میز کردن و پىسایى کردندا روو بکەينه قیبلە یان پشتى تى بکەين. هەروا نەهى ئى کردووين کە بەدەستى راست خۆمان پاك بکەينهو، یان بەکەمتر لەسێ بەرد خۆمان پاك بکەينهو، یان بەتەپالەو تەرسەقول و شتى وا خۆمان پاك بکەينهو. یان بەئیسقان.^(۳)

۱۵- دروست نییە بەئیسقان و تەپالەو قشیل و شتى وا خۆپاك بکەينهو.

^(۱) متفق عليه: خ (۱/۲۵۲/۱۵۲)، م (۱/۲۷۶/۲۲۷)، ن (۱/۴۲) وليس عند ذكر العزّة.

^(۲) صحيح: (ص. ن ۴۳) ن (۱/۴۲)، د (۱/۶۱/۴۰).

^(۳) صحيح: (ص. جە ۲۵۵)، م (۱/۲۲۲/۲۶۲)، ت (۱/۱۳/۱۶)، د (۱/۲۴/۷)، جە (۱/۱۵/۳۱۶)، ن

لەجابرەو رەوایەتکراوە دەلی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) نەمی کردوووە لەوەی بۆ خۆپاک کردنەووە لەمیزو بیسای ئیسقان و قشیل و تەپالە و شتی وا بەکاربەیندری و مەسحی شوینی ئی ھاتنە دەرەووی بیسای یەکە ی بێ بکری.^(۱)

۱۶- سوننەتە دواى دەست بەئاو گەیاندن و خۆپاککردنەووە ئاو لە نافۆکی برشین. بەم جۆرە گەمیک ئاو بە لویجی لەنافۆکی برشین بۆ ئەووی و مەسەو خوتەخوت لەخۆی دوور بخاتەووە.^(۲)

لە سوفیانی کورێ ئەلحەکەم رەوایەتکراوە دەلی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) کە دەچوو سەرئاو میزی دەکرد، دواى دەستنوێزی دمرگرت و ئاوی لەنافۆکی خۆی دەرشان.^(۳) لەسەعیدی کورێ جوبەیرەو رەوایەتکراوە گەپیاوێک ھاتە لای ئیبنو عەبباس وتی: من کە ھەلەدەستم بۆ نوێز ھەست بەتەراییەک دەکەم، ئیبنو عەبباس پێی گوت: بە پیاڵە ئاویک نافۆکی خۆت برشین، دواى کە ھەستت بەتەرایی کرد دلی خۆت ببەرە سەر ئەو کە تەراییەکە ئەو مەوێ. پیاوێکە رۆی و ماوێەکی پێ چوو دواى ھاتەو بۆلای ئیبنو عەبباس پێی وابوو ئەو و مەسەو ختوگەییە ئەو مەو.^(۴)

^۱ صحیح: (ص. ج ۶۸۲۷)، م (۱/۲۲۴/۲۶۳)، د (۱/۱۰/۳۸).

^۲ فتح الباری (۱۱/۳۳۸).

^۳ صحیح: (ص. د ۱۵۲)، د (۱/۲۸۵/۱۶۵)، ن (۱/۸۶) جە (۱/۱۵۷/۴۶۱)، ھق (۱/۱۶۱).

^۴ ھق (۱/۱۶۲).

باسى قاپو قاچاغى ناو مال
(باب الآنية)

به كارهيئاننى قاپو قاچاغى ناو مال له ههر مادميەك بى دروسته جگه له قاپو قاچاغى له زيرو دروستكراو، نهوى لهو دوو مادميە دروست كرا بى خواردن و خواردنه و ميان تيدا حهرامه، به لام به كارهيئاننان بؤ مهبهستى تر حهرام نييه.

له حوزميفه وه ريوايه تكراره دهلى: پيغه مبهر (درودى خوداي له سهر بى) فهرمووى: « لَا تَشْرَبُوا فِي آيَةِ الْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ ، وَلَا تَلْبَسُوا الدِّيَابَجَ وَالْحَرِيرَ ، فَإِنَّهُ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَكُمْ فِي الْآخِرَةِ ». ^(۱) له قاپو پيالهي زيرو زيودا شت مهخونه وه، ناوريشم و ديياج مهپوشن، نه وه له دونيادا بؤ نهوانى نامووسولمانه وه له قيامهت بؤ نيوميه.

له ئوممو سه له مه وه ريوايه تكراره ده فهرمووى: پيغه مبهر (درودى خوداي له سهر بى) فهرمووى: « الَّذِي يَشْرَبُ فِي إِنَاءِ الْفِضَّةِ إِنَّمَا يُجَرَّجُرُ فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ ». رواه البخارى ومسلم، ولمسلم: « أَنَّ الَّذِي يَأْكُلُ أَوْ يَشْرَبُ فِي آيَةِ الْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ ». نه وه كه سهى له قاپو پيالهي زيودا شت بخواته وه، نه وه ناگرى دوزخ هه لده قورينيته ورگى خويه وه، دهقى نيمامى موسليم بهم شيوميه (نه وه كه سهى شت دهخوا يان دهخواته وه له قاپو پيالهي زيوو زيوردا.....).

نيمامى موسليم ده فهرمووى: له دهقى حه ديئى هيچ كامى له وانهى نه وه فهرموودميان ريوايهت كردو وه باسى {الأكلى} و {الذهب} تيدا نيه جگه له حه ديئى (ئيبنو مسهر).

^(۱) متفق عليه: خ (۱۰/۹۶/۵۶۳۳)، م (۲/۱۶۳۷/۲۰۶۷)، ت (۳/۱۹۹/۱۹۳۹)، د (۱۰/۱۸۹/۳۷۰۵)، ج ه

(۲/۱۱۳۰/۲۴۱۴) بدون النهى عن الحرية والديباج، ن (۸/۱۹۸).

شیخی ئەلبانی دەئى: ئەم زىدەمىيە سازو دەگمەنە لەپروى پىوايەتەووە
 ھەرچەندە لەپروى دىراپەتەووە ماناکەى سەھىجە. چونکە ئاشکرايە
 {الأكل} و {الذهب} کارىگەريان زياترە لە (خواردنەووە) و لە (زىو).^(١)

خۆپاککردنەووە دەستىوێژگرتن بۆ نوێژ (الطهارة للصلاة)

لە عەبدوللای كورپى عومەرەووە پىوايەتکراو دەئى: بەگوێى خۆم لە
 پىغەمبەرم بىست دەيفەرموو: (لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ بِغَيْرِ طُهُورٍ).^(٢) بەبى
 دەستىوێژگرتن و خۆپاککردنەووە نوێژ دروست نىو لای خودا قبوڵ نابى.

خۆ پاککردنەووە دەستىوێژگرتن دوو جۆرە: (خۆپاککردنەووە بەناو،
 خۆپاککردنەووە بەخاک).

یەكەم: خۆ پاککردنەووە بەناو: دەستىوێژگرتن، غوسل کردن.

دەستىوێژو چۆنەتى بەئەنجامدانى

لە حومرانیووە – كە مەولای عوسمان بوو – پىوايەتکراو دەئى:
 عوسمانى كورپى عەففان (رمزای خودای لى بى) داواى ئاوى کرد بۆ دەستىوێژ
 گرتن، ئاویان بۆ هینا ھەردوو دەستى تا مەچەكى سى جار شت. پاشان ئاوى
 لەدەمى وەرداوى ئاوى لە لوتى رادا، ئەمجار سى جار دەموچاوى خۆى شتن،
 پاشان سى جار دەستى راستى خۆى لەگەڵ ئەنیشکیدا شتن، ئەمجار دەستى
 چەپىشى بەوجۆرە شت، پاشان دەستى تەرى بەسەر سەرى خۆیدا هینا،
 ئەمجار قاچى راستى تا قولىپێى سى جار شتن، پاشان قاچى چەپىشى

^(١) الإرواء: ١/٩٦.

^(٢) متفق عليه: م (١/٢٠٤/٢٣٦) وهذا لفظه، خ (١/٢٦٦/١٦٤)، د (١/٨٠/١٠٦)، ن (١/٦٤).

به وجوړه شت، نهمجار فهرمووی: پیڅه مېهرم دیوه بهم دمستنویژ گرتنه ی من
دمستنویژی دمگرت. پاشان فهرمووی: پیڅه مېهر (دروودی خودای له سهر بی)
فهرمووی: « مَنْ تَوَضَّأَ نَحْوَ وَضْئِي هَذَا ثُمَّ قَامَ فَرَكَعَ رَكَعَتَيْنِ لَا يُحَدِّثُ فِيهِمَا
نَفْسَهُ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ. »^(۱) که سیک دمستنویژ بگری بهم شیوه دمستنویژ
گرتنه ی من، پاشان دوو پکات نویژ بکا تیایاندا خه یالی نه روا به ملاو نه ولادا
نیلا له تاوانی له وه پېشی لیخو شېوونی بو دمسته بهر دمی.
نیبنو شیهاب دهلی: زانایانی نیسلام فهرموویانه: نه دمستنویژ گرتنه
ته واوترین دمستنویژ گرتنه که یه کی که په پرموی بکا و ناوا دمستنویژ بگری.

مهرجه کانی صیحه تی دهستنویژ

۱- نیه تهینان، چونکه پیڅه مېهر (دروودی خودای له سهر بی)
فهرموویته: «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ»^(۲) کرده وه به گوپری نیه ته، هه موو
کرداریک به گوپری نیاز پاداش و سزای له سهر و مرده گریته وه. نیه ته به دلته و
پیویست ناکا به زوبان بیلی، چونکه له پیڅه مېهر وه نه چه سپاوه.
۲- بیسمیلا کردن له سهر متای دمستنویژ گرتندا. ناماژه به فهرمووده ی
پیڅه مېهر (دروودی خودای له سهر بی) که دمفه رموی: «لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا وَضْوءَ
لَهُ وَلَا وَضْوءَ لِمَنْ لَمْ يَذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ»^(۳) نویژ به بی دمستنویژ
دروست نیه، دمستنویژ گرتنیش به بی بیسمیلا کردن له سهر متای
دمستپیکر دنیدا، نایه ته دی.

^(۱) متفق علیه: م (۱/۲۰۴/۲۲۶) وهذا لفظه. خ (۱/۲۶۶/۱۶۴)، د (۱/۸۰/۱۰۶).

^(۲) متفق علیه: خ (۱/۹/۱)، م (۳/۱۵۱۵/۱۹۰۷)، د (۶/۲۸۴/۲۸۶)، ت (۱۶۹۸/۳/۱۰۰).

^(۳) حسن: (ص. جه ۳۲۰)، د (۱/۱۷۴/۱۰۱)، جه (۱/۱۴۰/۳۹۹).

عه للامه دهلهوى لهكتيبي (حجة الله البالغة ١/١٧٥) دا دمه رموى:
 نه مه دهفتكى صهر يچه له سهر نه وه كه: (بيسميلا كردن) روكنى دهستنويزه،
 يان مهر جى سهره كيه تى، دمشكونجى ماناى فهر مووده كه نه ومبى:
 دهستنويزگرتن به بى (بيسميلا كردن) ته واو نابى، به لام من نه ماناو
 ته نويله ناچى به دلداو پيم وايه مانايه كى دووره و نه وشه و پرسته يه نه و
 مانايه له خو ناگرى.

٣- موالات له نيوان شتن و مهسحكردنى نه ندامى دهستنويزدا. واته:
 به شوين يه كتردا نه ندامه كاني جهسته ي به بى وه غراندن بشورى يان مهسحى
 بكا. نه مهيش به پي نه وه حه ديته ي خاليدى كورى مه عدان ريوايه تى
 كردوو وه دهلى: پيغه مبه ر (دروودى خوداى له سهر بى) پياويكى بينى
 دهستنويزى شت بوو نويزى ده كرد، به نه ندازه ي دره ميك له پرسته پي ناوى رى
 نه كه وتبوو، نه وه بوو پيغه مبه ر فهرمانى پى كرد سهر له نوى دهستنويزه كه ي
 بشواته وه نويزه كه شى دووباره بكاته وه.^(١)

نه گهر موالات و به شوين يه كدا شتن واجب نه بوايه، ته نها شتنى نه و
 پارچه يه ي ناوى نه رى كه وتبوو كيفايهت بوو، له لايه كى تره وه دهستنويز
 عيبادمت و خودا پرستيه، نه شتنى به شيك له و شوينانه ي شتنيان واجب ه
 دهستنويزه كه پوچهل ده كاته وه. له به ر نه وه موالات له شتنى نه ندامه كاندا به
 مهر ج دانراوه، له لايه كى تره وه پيغه مبه ر (دروودى خوداى له سهر بى) ههر
 به شيوه ي موالات دهستنويزى گرتوو وه فهرمانيشى به و كه سه كردوه كه
 به يره وى موالاتى نه كردبوو كه دهستنويزه كه ي دووباره بكاته وه.^(٢)

^(١) صحيح: (ص. د ١٦١)، د (١/١٩٦/١٧٣).

^(٢) المغنى لابن قدامة (١٣٨ ء ١/١٣٩).

فہرذہ کانی دەستنوئژ

- ۱ ، ۲- شتنی دەمو چاو وپرای ئاو لە دەم رادان و ئاو لە لوت رادان.
- ۳- شتنی ھەردوو دەست تا ئەنیشک دەبێ ئەنیشکیش بشۆری.
- ۴ ، ۵- مەسحکردنی سەر ھەمووی: ھەردوو گۆچکەش دەچنە چوارچێوەی مەسحەکەو.

۶- شتنی ھەردوو قاچ ھەتا قۆلەبێ.

پەر و مردگار دەفەرموی: (إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ).^(۱) ئەو ئەو کەسانە بڕواتان ھێناو بە تەنھایی خودا و پێغەمبەراییەتی ھەزرمەتی موحمەد ھەرکاتێک ویستتان نوێزبکەن دەستنوئژ بگرن بەم جوۆرە: روخسارتان بشۆرن، ئەمجار ھەردوو دەستتان لەگەڵ ھەردوو ئانیشکتاندا بشۆرن، بە ئاویکی تازە دەستی تەر بھێنن بەسەر سەرتاندا و سەرتان تەر بکەن، ئەوجا قاچەکانتان لەگەڵ قۆلەپێتان بشۆرن.

ئەو کەگوترا: ئاو لە دەم رادان و ئاو لە لوت و مردان دەچنە چوارچێوەی شتنی دەمو چاو لەم روووەیە: کە پەر و مردگار لە قورئاندا فەرمانی کردوو بە شتنی دەمو چاو، ئەویش چەسپاوە: کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بەردەوام لەگەڵ شتنی دەمو چاوی ئاو لە دەم رادان و ئاو لە لوت و مردانی ئەنجام داو، ھەموو ئەوانە شێوەی دەستنوئژ ھەلگرێتی پێغەمبەریان ریاوایەتکردوو چۆنیەتی شتنی ئەندامەکانی دەستنوئژی ئەویان رونکردۆتەو، ئاو لە دەم رادان و ئاو لە لوت و مردانیان باس کردو. ئەمە ئەو

(۱) المائدة/۶.

دەگەییەنێ: گە فەرمان کردن بەشتنی دەمو چاو لە قورئاندا ئاو لە دەم و مردان و ئاو لە لوت و مردانیش دەگریتهوه.^(١)

لەلایەکی ترهوه لە فەرمودەییە کدا پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمانی بەئاو لە دەم رادان و ئاو لە لوت و مردان کردوه لە گەڵ شتنی دەمو چاودا. دەفەرموی: «وَإِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْعَلْ فِي أَلْفِهِ مَاءً ثُمَّ لِيَنْتَبِرْ». ^(٢) ئەگەر یەکیەک لەئێوه دەستنویژی گرت با ئاو لە لوتی راداو پاشان فەم بکا. هەروا لە فەرمودەییەکی تریدا دەفەرموی: «بَالِغٌ فِي الْإِسْتِنْشَاقِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ صَائِمًا». ^(٣) زێدەرەوی بکە لەئاو لە لوت و مرداندا مەگەر بەرپۆژی. هەروا ئاماژە بە فەرمودەییەکی تر: گە دەفەرموی: «إِذَا تَوَضَّأْتَ فَمَضْمُضٌ» ^(٤): گە دەستنویژت گرت ئاو لە دەم رادە (واتە: لە گەڵ شتنی روخسار ئاو لە دەمت رادە).

پێویستی مەسحکردنی هەموو سەر لەبەر ئەو مەییە فەرمان بە مەسحکردنی سەر لە قورئاندا مۆجمەلە پێویستە رۆن بکریتهوه بە حەدێت، لە صەحیحەین و شوینی تریش ئەوه چەسپاوه: گە پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) مەسحی هەموو سەری کردووه، ئەمەش بە لگەییە لەسەر ئەوه گە لە دەستنویژ گرتندا پێویستە هەموو سەر مەسح بکری.

لە عەمری کۆری یەحیای مازەنی یەوه ئەویش لە باوکی یەوه رپوایەت دەکا دەئێ: پیاویک بە عەبدوڵلای کۆری زەیدی گوت – گە باپیری عەمری

^(١) السبل الجرار/ ١/٨١

^(٢) صحیح: (ص. ج. ٤٤٣)، د (١/٢٣٤/١٤٠)، ن (١/٦٦).

^(٣) صحیح (ص. د ١٢٩، ١٣١)، د (١/١٤٤/١٤٢).

^(٤) صحیح (ص. د ١٢٩، ١٣١)، د (١/١٤٤/١٤٢).

کۆری یەحیا یە — ئەرێ دەتوانی پێم بلێی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) چۆن دەستنوێژی هەڵدەگرت؟

عەبدوڵلای کۆری زەمید وتی: بەئێ. ئەومبوو پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) داوای کرد ئاویان بۆهێنا، هەردوو دەستی تا مەچەکی دووجارشتن، پاشان ئاوی لە دەم راداو ئاوی لە لوت وەردا سێ جار. ئەمجار سێ جار روخساری خۆی شت. پاشان دووجار دەستی بە ئانیشکیهوه شت. ئەمجار دەستی تەری بەسەر سەری خۆیدا هێنا بۆ دواوهو بۆ پێشهوه، لەپێشه سەری یەوه دەستی تەری دەبرد بۆ پاشە سەری و پشته ملی، ئەمجار دەپهینایەوه پێشه سەری. پاشان هەردوو قاچی بە قۆلە پێکانیشیەوه شت.^(١)

ئەگەر بگوترێ: لەو هەدیهەدا کە موعەیرە رپوایەتی کردوه، ئەوه دەگەیهێنێ: کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ناوچەوان و پێشه سەری مەسح کردوه، لەسەر میزمرەگەیهوه مەسحی کردوه؛

وەلامی ئەم پرسیارە ئەوهیه دەلێن: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) کە بیندراوه تەنها پێشه سەری مەسح کردوه، ئەوه باقی سەری لەسەر میزمرەوه مەسح کردوه، ئێمەیش ئەوه دەلێن: هەدیهەگە موعەیرە ئەوه ناگەیهێنێ: کە تەنها پێشه سەری مەسح کردبێ یان بەشێکی مەسح کردبێ، بەبێ ئەوهی باقی سەری لەسەر میزمرەوه مەسح نەکردبێ.^(٢)

^(١) متفق علیہ: خ (١/٢٨٩/٧٥)، م (٢١٠/٢٢٥)، د (١/٢٠٨/٢٠٥/١٨)، ت (١/٢٥/٣٢)،

ن (١/٧٢/٧١) ح (١٤٩/٤٣٤ و ١/١٥٠).

^(٢) تەفسیری ئیبنو کەئیر (٢/٢٤).

به کورتی مهسح کردنی سهر هه مووی واجبه^(۱) ئهمجار مهسحکهر بهویستی خۆی دمتوانی سهری مهسح بکا، دمتوانی لهسهر میژمروهه مهسحی بکا، دمتوانی ههندیکی سهری مهسح بکاو باقی ماندهی لهسهر میژمروهه مهسح بکا، هه موو شیو مگان سهحیح و راست و دروستن.

باسی نهوه که دوو گوێچکه داخل سهرن و دهبی مهسح بکړن، فهرموودهی پیغه مبهره که دهفرمووی: «الأذنان من الرأس». دوو گوێچکه بهشیکن لهسهر و مهسح کردنیان واجبه.

لهم هه دیتهی دواپی دی چۆنیهتی مهسح کردنی گوێچکه مان بۆ رون دمکاتهوه.

له عهبدو لای کورپی عهمری کورپی (العاص) رپوایه تکراره، دهلی: پیاویک هاته لای پیغه مبهره (دروودی خودای لهسهر بی) عهرزی کرد: ئهه پیغه مبهری خودا! دهستنوێژ گرتن و خۆ پاککردنهوه لهبی دهستنوێژی چۆنه؟ ته شریفی داوای ناوی کرد له مهسینه یه کدا بۆیان هیئا، سه رمتا سێ جار دهست و مهچهکی شتن، پاشان سێ جار دهم و چاوی شتن، ئهمجار سێ جار مهچهک و باسکی خۆی شتن، پاشان مهسحی سهری کرد، ههردوو په نهجهی شایه تومانی خسته ناو گوێچکه یه وه به ههردوو قامکه گهره ی مهسحی دیوی دهره وه ی گوێچکه کانی کرد، پاشان ههردوو قاچی به قوله پییه وه سێ جار سێ جار شتن. ئهمجار فهرمووی: « هَكَذَا الْوُضُوءُ فَمَنْ زَادَ عَلَى هَذَا أَوْ نَقَصَ فَقَدْ

^(۱) به لای مهز هه بی شافعی یه وه بهشیکی سهر - با که میش بی - مهسح بکړی کیفایه ته.

أَسَاءَ وَظَلَمَ أَوْ ظَلَمَ وَأَسَاءَ». دستنویژگرتن ناوایه کهسیک لئی زیاد بکا، یان لئی کهم بکاته وه سته می کردوه.^(۱)

۷- به دهستی ته‌ر هانینه وهی ریش (واته په‌نجه خستنه ناو ریش).
 ئه‌مه‌ش به‌پیی حه‌دیثی ئه‌نه‌سی کو‌ری مالیک: که ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خودا
 (دروودی خودای له‌سه‌ر بی) که دستنویژی ده‌گرت لو‌یچیکی ناو
 هه‌لده‌گواست و دهستی ته‌ری ده‌خسته ژیر مووی ریشیه‌وه وه‌ولی دمه‌ا بنکی
 مووه‌گان باش ته‌ر‌بین و ده‌یفه‌رموو: «هَكَذَا أَمَرَنِي رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ».^(۲)
 په‌رومه‌ر‌دگارم ناوا فه‌رمانی پی کردم.

۸- نا‌زینیه‌وهی نی‌وان په‌نجه‌گانی دهستی و قاج. ئه‌مه‌ش به‌پیی
 فه‌رموو دهی پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بی): که فه‌رموو یه‌تی: «أَسْبِغِ
 الْوُضُوءَ وَخَلِّلْ بَيْنَ الْأَصَابِعِ وَبَالِغْ فِي الْإِسْتِنْشَاقِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ صَائِمًا».^(۳)
 به‌باشی و به‌ته‌واوی ده‌ستنویژ بشوره‌وه، نی‌وانی په‌نجه‌گانی دهستی و قاجت
 بنا‌زنه‌وه، زی‌ده‌ره‌وی بکه له‌ناو له‌دهم و مر‌دانه‌ مه‌گه‌ر به‌ر‌و‌ژوبی.

له‌عه‌بدول‌لای کو‌ری مه‌سه‌عو ده‌وه ری‌وایه‌تکراوه، ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر
 (دروودی خودای له‌سه‌ر بی) فه‌رموو: {لَتَهَكُنَّ الْأَصَابِعُ بِالطَّهَوْرِ، أَوْ لَتَهَكُنَّهَا
 النَّارُ}^(۴) به‌ناو باش‌باش نی‌وان په‌نجه‌گان ده‌ها‌زنه‌وه، یان روژی قیامت نا‌گر
 ده‌جیته ناویانه‌وه و به‌نا‌گر ده‌نا‌زیند‌رینه‌وه.

^(۱) حسن صحیح دون قوله (او نقص) فأنه شاض (ص. د/ ۱۲۳، د ۱/ ۲۴۵/ ۱۳۵). (ج‌ة ۱/ ۱۴۶/ ۴۲۲).

^(۲) صحیح: (الإرواء/ ۹۲)، د (۱/ ۲۴۳/ ۱۴۵)، هق (۱/ ۵۴).

^(۳) صحیح: له‌باسی فه‌رزی ده‌ستنویژدا ناما‌زه‌ی پی کرا.

^(۴) حسن صحیح (ص. تغ: ۲۸)، طس (۳/ ۱۹۱/ ۳۶۹۵).

چۆن پهنجهى قاچهكانى دههاژنيتهوه؟

له (المستورد)ى كورپى شه دداددهوه رپوايه تڪراوه، دهلى: پيغه مبهرم (دروودى خوداى له سهر بى) بينى ناو پهنجهكانى قاچى به پهنجه بچكولهى دهاژنيهوه.^(١)

سوننه تهكانى دهستنويز

١- سيواك كردن: له نهبو هورميرهوه رپوايه تڪراوه، دهلى: پيغه مبهرم (دروودى خوداى له سهر بى) فهرمووى: « لَوْلَا أَنْ أَشَقَّ عَلَى أُمَّتِي لِأَمْرِهِمْ بِالسَّوَاكِ مَعَ كُلِّ وَضوءٍ ».^(٢) نهگهر له بهرتهوه نهبوايه دمبووه نهركى زور بهسهر ئوممه تهمهوه فهرمانم پى دكردن له گهال ههموو دهستنويز گرتنيكدا سيواك بكهن.

٢- شتنى ههردوو دست و مه چهك سى جار له سهرمتاى دهستنويز گرتندا چونكه چه سپاوه له عوسمانى كورپى عهفانهوه: كه باسى دهستنويز گرتنى پيغه مبهرى گيرايهوه، دهلى: پيغه مبهرم سى جار دست و مه چهكى شتن.^(٣)

٣- كۆكردنهوه له نيوان ناو له دم رادان و ناو له لوت و مردان به يهك لويج ناو سى جار. ناماژه به ههدينى عهبدوللاى كورپى زميد دمر بارهى فيركردنى چۆنيه تى دهستنويز گرتنى پيغه مبهرم (دروودى خوداى له سهر بى): كه دهلى: پيغه مبهرم (دروودى خوداى له سهر بى) به لويچيك ناو ناو له دم رادان و ناو له لوت و مردانى نه جامدا سى جار.^(٤)

(١) صحيح (ص. جة: ٣٦٠)، جة (١/٥٢/٤٤٦)، د (١/٢٥٢/١٤٨).

(٢) صحيح: له باسى سيواكدا تيبهري.

(٣) صحيح: له و مپيش له باسى چۆنيه تى دهستنويزدا باس كرا.

(٤) صحيح: (مختصر. م/ ١٢٥)، (١/٢١٠/٢٣٥).

٤- زیدمپروی کردن لهئاو لهدهم رادان و ئاو لهلوت و مردان بۆ کهسیک بهرۆژو نهبی. بهگویری فهرموودهی پیغهمبهر (دروودی خودای لهسهر بی) که دمفهرموی: (وَبَالِغٌ فِي الْإِسْتِشَاقِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ صَائِمًا).^(١)

٥- پیش خستنی لای راست بهسهر لای چهپدا. ئاماژه به هه‌دیثی خاتو عایشه: که دمفهرموی: پیغهمبهری خودا، راست پیشخستنی پی خوش بوو لههه‌موو شتیگدا؛ له پیلاو له‌پێ کردندا له به‌شانه‌کردندا، له‌شتنی ئەندامه‌کانی جهسته‌ی دا، لههه‌موو کاروباریکی دا.^(٢)

هه‌روه‌ها به‌گویری هه‌دیثی عوسمان که له‌میان‌ه‌ی گێرانه‌وه‌ی چۆنیه‌تی دمستنویژ هه‌لگرتنی پیغه‌مبهردا (دروودی خودای له‌سهر بی) ده‌لی: ته‌شریفی لای راستی شت، ئه‌مجار لای چه‌پی شت.

٦- دمست پێداهیانی ئه‌و ئەندامانه‌ی جهسته: که له دمستنویژدا ده‌شۆردرین. ئه‌مه‌ش به‌پێی هه‌دیثی عه‌بدو‌ل‌لای کوری زه‌ید: که بۆمان ده‌گێرته‌وه ده‌لی سییه‌که‌مودیک ئاو هینرایه خزمه‌ت پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهر بی) دمستنویژی پی شت، له‌کاتی دمستنویژ گرتنه‌که‌ی‌دا دمستی به ئەندامه‌کانی جهسته‌ی‌دا ده‌ینا ده‌سته‌کانی ریی باسکی ده‌خستن.^(٣)

٧- شتنه‌کانی ئەندامی دمستنویژ سی جار، له‌به‌ر هه‌دیثی عوسمان که ده‌لی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهر بی) دمستنویژی هه‌لگرت سی جار سی جار ئەندامه‌کانی جهسته‌ی شتن، ئه‌وه‌ش چه‌سپاوه: که ته‌شریفی

^(١) صحیح: (له‌باسی فهرزمکانی دمستنویژدا تیپه‌ری).

^(٢) متفق علیه: (١/٢٦٩/١٦٨)، م (١/٢٢٦/٢٦٨)، (١١/١٩٩/٤١٢٢)، ن (١/٧٨).

^(٣) اسناد صحیح: (ص. خز: ١/٦٢/١٨).

دستنویزی گرتووه یه کجار یه کجار ئەندامه کانی شتووه، وایش بووه دوو جار
دوو جار شتونی.^(١)

سوننهت وایه مهسحکردنی سهه دوو باره و سێ باره بکریتهوه، چونکه له
عوسمانهوه ریوايه تکراره، دهلی: پیغه مبهه (دروودی خودای له سهه بێ)
دستنویزی گرت سێ جار مهسحی سهه کرد. وتی پیغه مبهه بینه ئاوا
دستنویزی هه لگرت.^(٢)

٨- تهرتیب و یهك بهدوای یه گدی شتی ئەندامه کانی دهستنویژ. چونکه
زۆریه دهستنویژگرتنی پیغه مبهه (دروودی خودای له سهه بێ) تهرتیبی تیدا
بووه، هه موو نهوانه ی شیوهی دهستنویژه لگرتنی پیغه مبهه ریان گیراوه تهوه
نهمیان چه سپاندووه. بهلام له هه مان کاتدا نه وهش چه سپاوه له (المقدام) ی
کوری مه عدی که ریه وه ریوايه تکراره، دهلی: بری ئاوم هی نایه خزمهتی
پیغه مبهه (دروودی خودای له سهه بێ) ته شریفی دهستنویزی هه لگرت.
سهه مهتا دهست و مه چه گی سێ جار شتن. روخساری سێ جار شت، پاشان
ههردوو باسک و هوئی سێ جار شتن، پاشان ئاوی له ده می پادا و ئاوی له لوتی
و مر دا سێ جار، پاشان مهسحی سهه ی و دوو گو ی چه کی کرد.... تا کو تایی
حه می نه که.^(٣)

٩- نزا و پارانه وه ی پاش دهستنویژگرتن. به گو ی ره ی فه ره مووده ی
پیغه مبهه (دروودی خودای له سهه بێ) که ده فه ره مو ی: «مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ
يَعْرِضُ فَيَسْئَلُ الْوُضوءَ ثُمَّ يَقُولُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ

حسن صحیح: (ص. د ١٢٤)، خ (١/٢٥٨/١٥٨) من حدیث عبدالله بن زید، د (١٣٨/١/٢٣٠)

ت (١/٣١/٤٣) من حدیث ابی هریره.

حسن صحیح: (ص. د ١٠١)، د (١/١٨٨/١١٠).

صحیح: (ص. د ١١٢)، د (١/٢١١/١٢١).

مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةِ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ».^(١)
تیرمزی ئەمەشی ئی زیاد کردوو «اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ
الْمُتَطَهِّرِينَ» واتە: ھەر یەکێک لەئێوە دەستنوێژ بگرێ بەتەواوی
دەستنوێژەکی تەواو بکا، پاشان بلی: شایەتی دەدم ھیچ خودا نین جگە لە
(الله) تاک و تەنیاو بێ ھاوێ و بێ شەریکە. ھەروا شایەتی دەدم ھەزرەتی
موحەممەد بەندەو پیڤەمبەری خۆدایە ئەوە بێگومان ھەر ھەشت دەرگای
بەھەشتی بۆ والا دەرکێن لەگامەیانەو بەجێتە ژوورەو بەجێتە ژوور.

لە ئەبو سەعیدەو رپوایەتکارو، دەلی: کە پیڤەمبەر (دروودی خۆدای
لەسەر بێ) فەرموویەتی: « مَنْ تَوَضَّأَ فَقَالَ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا
إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ ». ھەرکەسێ دەستنوێژ بگرێ پاشان بلی:
خۆدایە پاک و بێ عەیبی ھەر بۆ تۆیەو من سوپاس و ستایشی تۆ دەکەم،
شایەتی دەدم ھیچ خودا نین جگە لەزاتی پاکت، داوای لیخۆشبوونت ئی
دەکەم، تۆیە دەکەم و بەزاتی پاکت پەنا دەگرم، ئیتەر ئەم دۆعا و پارانەو
دەخړیتە صەحیفەیکە سبپیەو تا رۆژی قیامت ناشکێندرێ و
ھەلناپچرێ.^(٢)

١٠- گردنی دوو رگات دواي دەستنوێژ: ئەمەیش بەپێی قسەکی عوسمان:
کە دواي ئەوێ چۆنیەتی دەستنوێژگرتنی پیڤەمبەری فێرکردن، وتی: من
بینیم پیڤەمبەر (دروودی خۆدای لەسەر بێ) بەم شیوە دەستنوێژگرتنە من
دەستنوێژی گرت، ئەمجار پیڤەمبەر (دروودی خۆدای لەسەر بێ) فەرمووی:
«مَنْ تَوَضَّأَ نَحْوَ وَضُوئِي هَذَا ثُمَّ قَامَ فَرَكَعَ رَكَعَتَيْنِ لَا يُحَدِّثُ فِيهِمَا نَفْسَهُ غُفِرَ لَهُ مَا

^(١) صحیح: (مختصر ١٤٣/م)، م (١/٢٠٩/٢٣٤).

^(٢) (صحیح الترغیب ٢٢٠)، ك (١/٥٦٤)، طس (٢/١٣٢/١٤٧٨) ھیچ چۆرە دوعایەك لەمیانە
دەستنوێژگرتندا نەچەسپاوە.

تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ».^(۱) کەسیک بەم شیوە دەستنوێژەى من دەستنوێژ بگرێ، پاشان دوو ڕکات سوننەتى دەستنوێژ بکا، لەمیانەى ئەنجامدانى دوو ڕکاتە نوێژەکەدا دلێ پەيوەست بى بەخوداوە، لىخۆشبوون لەتاوانى رابوردووى بۆ دەستەبەر دەبێ.

لە ئەبو ھورەیرەو ڕىوايەتکراوە، دەلێ: کە پىغەمبەر (دروودى خودای لەسەر بێ) لەکاتى نوێژى بەيانیدا بە بىلالى فەرموو: «يَا بَلَّالُ أَخْبَرْنِي بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتَهُ فِي الْإِسْلَامِ ، فَإِنِّي سَمِعْتُ ذَاكَ نَعْلَيْكَ بَيْنَ يَدَيَّ فِي الْجَنَّةِ»: ئەى بىلال پىم بلێ: باشتەين کردەووەو جىگای هیوا چى، کە لەپىناو ئایىنى ئىسلامدا ئەنجامت داوە، چونکە من گویم لەخەشى نەعلەکانت بوو لەبەردەم لەبەهەشتدا، بىلال لەو ئەلامدا وتى: من کردەومىهکى وام نەکردووە جىگای ئومىدم بى و زۆر دلێ پى خوش بى، ئەو نەبى من ھەر دەستنوێژىکم گرتبى لە شەودا بووبى یان لەرۆژدا بووبى، ئىلالا بەو دەستنوێژە چەندىکم پى کرابى نوێژم کردووە.^(۲)

پىويستە ئىقتىصاد بکرى لە بەکارھێنانى ناو بۆ دەستنوێژ زىدەردەوى کردن تىیدا ھەرامە

لە ئەنەسەو ڕىوايەتکراوە، دەلێ: پىغەمبەر (دروودى خودای لەسەر بى) دابو نەرىتى وابوو بە ڕبەئاوێک تا پىنج مود خۆى دەشتو بەيەك موديش دەستنوێژى دەگرت^(۳) پەرورەدگاريش دەفەرموى: {وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ

(۱) صحيح: لەباسى دەستنوێژدا تىپەرى.

(۲) متفق عليه: خ (۲/۳۴/۱۱۴۹)، م (۴/۱۹۱۰/۲۴۵۸).

(۳) متفق عليه: خ (۱/۳۰۴/۲۰۱)، م (۵۱/۳۲۵ - ۱/۲۵۸).

المُسْرِفِينَ - الأنعام/ ١٤١}. زیدمرووی مهکهن، بیگومان خودا موسریفو دمست بلاوی خوش ناوین.

له نهبو نهعامهوه ریوایه تکراره: که عهبدوللای کوری موغفههل گوئی لی بوو کورمهکی دمیگوت (اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْقَصْرَ الْأَبْيَضَ عَنْ يَمِينِ الْجَنَّةِ إِذَا دَخَلْتُهَا). خودایه داوات لی دمکهه که چوومه ناو بهههشتهوه باله خانهیهکی سپیم پی ببهخشی لهلای راستی بهههشت. وتی: کورمهکهه! داوا له خودا بکه بهههشتت بداتی، پهنا بگره به خودا له دوزخ، من بؤخوم له پیغه مبهرم بیستووه دمیفرموو: « إِنَّهُ سَيَكُونُ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ قَوْمٌ يَعْتَدُونَ فِي الظُّهُورِ وَالْذُّعَاءِ ».^(١) لهومدوا لهم ئوممه تهدا کهسانیک پهیدا دمن زیدمرووی دمکهه له دمستنوئیزگرتن و دوعاگردن و پارانه وهدا. دانهری کتیبی (عون المعبود) ١٧٠/١ دهلی: زانایانی شهر عزان کورایان ههیه لهسهر نهیکردن له دمستبلاوی و ئیسراف کردن له بهکارهینانی ئاو بو دمستنوئیزو غوسل کردن و شتنهوه و لابردنی پیسی، تهنانهت نهگهر لهسهر کهناری دمریاش بی.

نهو شتانهی دمستنوئیز بهتال دهکه نهوه

١- ههر شتیک لهپاش و پیش بیتهدمر لهمیزو پیسای، یان ترو تسو ههرشتیکی تر، دمستنوئیز بهتال دمیتهوه سهر بهلگهیش بو نهه مهسه لهیه فهرمایشتی قورنانه که دمفرموی: {أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ - النساء/ ٤٣}. یاخود یهکیک لهئیوه لهسهر ئاو هاتهوهو بی دمستنوئیز بوو وشهی {الْغَائِطِ} لهبنه پمندا نهو جیگهیه: که دمستی تیدا بهئاو دمگهیه نری، دمردراومکه بههوی هاوسییه تیهوه بهو ناوه ناو نراوه، بهپیئی نایه تهکه میزو

(١) صحیح (ص. د ٨٧)، د (١٦٩/٩٦ و ١/٧٠).

پيسایى بهردهكهون، كهوابوو غائيط كينايهيه لهسهرئاو كردن و دمست بهئاو كهيانندن.

ههروهها ئامازه به فهرموودهى پيغه مبهه (دروودى خوداى لهسهر بئ) كه دهفهرموئ: « لَا يَقْبَلُ اللَّهُ صَلَاةَ أَحَدِكُمْ إِذَا أَخَذَ حَتَّى يَتَوَضَّأَ ». بهروهردگار نويزى يهكيك لهئيوه قبول ناكا نهگهر بئ دهستنويز بوو ههتا دهستنويز ههئنهگرئ. پياويكى ئاماده بوو، كه خهلكى حهضره موت بوو به ئهبو هورميرهى گوت: كهراوى حهدينهيه ئايا، مه بهست بئ دهستنويزى بوون چيه ئهئى ئهبو هورميره؟ لهلامدا وتئ: «فُسَاءٌ أَوْ ضَرَاطٌ». ^(١) تس يان تپ.

ههروهها هاتنه دهرهوى (مهنى و مهذى وهدى)ش دهستنويز بهتال دمهكه نهوه، ئامازه بهو فهرموودهيهى له ئيبنو عه عباسه وه رپوايه تكراره، كه ئهم سئ شته دهستنويز شكينهى باس كردو فهرمووى: (ألني والودي والمذي) باشان فهرمووى: (مهنى) دمبيته هوى واجب بوونى غوسل، (وهدى و مهذى) كه هاتنه دهرهوه شهره مگاي خوتيان ئى بشوره وه دهستنويز بگره وهكوو دهستنويز گرتنت بؤ نويز. ^(٢)

٢- خهوى تهواو كه بهجوريك بئ بهتهواوى بئ ئاگايى بهدى بيئ جا فهرقى نيه كابرا كۆمى لهزهوى قايم كردبئ و دانيشتبئ يان راكشايئ. سهر بهلگه ئه مه حهديپى صهفوانى كورپى عه ساله، كه دهئى: ئهگهر ئيمه لهسه فهردا بوينايه پيغه مبهه (دروودى خوداى لهسهر بئ) فهرمانى پئ دهكردين: كه سئ شهو سئ رۆژ خوفه كانمان دانه كه نين - مهگهر تووشى لهشگرانى بوينايه - واته: بؤ غوسل كردن دامان دمهكهنن، بهلام شكاني

^(١) متفق عليه: خ (١/٢٣٤/١٣٥)، هق (١/١١٧)، حم (٢/٧٥/٢٥٢) واصل الحديث عند غيرهم

بدون الزيادة. م (١/٢٠٤/٢٢٥)، د (١/٨٧/٦٠)، ت (١/١٥٠/٣٦).

^(٢) صحيح: لهباسى شته پيسه كاندا تيپهري.

دەستنوێژ بەھۆی (گوو میزو نوستەو) خۆفەکانمان دانەدەمکەندن ھەر مەسحمان لەسەر دەکردن. ^(١) پێغەمبەر (دروودی خۆدای لەسەر بێ) دەربارەوی ئەو شتانە دەستنوێژ دەشکێن (نوستن و گوو کردن و میزکردن) وەک وو دانان.

ھەر وەھا لە ئیمام عەلییەو پێواوە تکرادە، دەفەر موی: پێغەمبەر (دروودی خۆدای لەسەر بێ) فەر موی: «الْعَيْنُ وَكَأُ السِّهِّ فَمَنْ نَامَ فَلْيَتَوَضَّأْ». ^(٢) چاو دەمبێنی کۆمە، ھەرکاتێ چاو چوووە خەو دەمبێنەگە خاو دەبێتەو. ئەگەر کەسێک خەوی ئێ کەوت، کاتێ ھەڵدەستێ با دەستنوێژ بگرتەو، (واتە بەناگای و بەخەبەری پارێزگاری کۆمە، ھەرچی ئێ دەرچی ھەستی پێ دەکا).

٣- نەمانی عەقل بەھۆی سەرخۆشی و یان نەخۆشی. چونکە نەمانی عەقل بەم ھۆیانەو زۆر لەنوستن کاریگەرتەر.

٤- دەستان لەشەرمگا بەبێ پەردە ئەگەر بەشەھووتەو بوو، نامازە بە فەر موودە پێغەمبەر (دروودی خۆدای لەسەر بێ) کە دەفەر موی: «مَنْ مَسَّ ذَكَرَهُ فَلْيَتَوَضَّأْ». ^(٣) کەسێک دەستی لەھینی خۆی دا دەستنوێژی دەشکێ دەبێ دەستنوێژ بگرتەو، ئەو فەر موودە کە پستە «وَهَلْ هُوَ إِلَّا بَضْعَةٌ أَوْ مُضْغَةٌ مِنْكَ». ^(٤) ی تێدا ھاتوو تەئویل دەکری بەو کە دەست لێدانەگە بەشەھووتەو نەبێ، چونکە ئەگەر بەشەھووتەو نەبێ دەست لێدانێ حوکمی

^(١) حسن: (ص. ١٢٧)، ت (١/٦٥/٩٦)، ن (١/٨٤).

^(٢) نیل الأظفار ج/١/٢٤٢.

^(٣) صحيح: (ص. جە ٢٨٨)، د (١/٣٠٧/١٧٩)، جە (١/١٦١/٤٧٩)، ن (١/١٠٠)، ت (١٨٢/٥٥)

بزیادة فلا یصل.

^(٤) صحيح: (ص. جە ٢٩٢)، د (١/٣١٢/١٨٠)، جە (١/١٦٣/٤٨٣)، ن (١/١٠١)، ن (١/٥٦/٨٥).

دەست لێدانى ئەندامەکانى تری جەستەى ھەيە. ئەمما ئەگەر بەشەھووتەووە بوو ئەوکاتە دەست لێدانەکەى ناشوبەیتە دەست لێدانى ئەندامى تر، ئەمەش شتیکە ئاشکراو روونە.^(١)

٥- خواردنى گوشتى حوشتر. خواردنى گوشتى حوشتر دەستنوێژ دەشکێنێ. ئاماژە بەو ھەدیئەى (البراء)ى کۆرپى عازیب ڕیوایەتکراوە، دەڵێ: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێمانى ڤەرموو: «تَوَضُّوا مِنْ لُحُومِ الْإِبِلِ وَلَا تَوَضُّوا مِنْ لُحُومِ الْغَنَمِ».^(٢) لەدوای خواردنى گوشتى حوشتر دەستنوێژ بشۆنەووە بەلام لەدوای خواردنى گوشتى مەرو بزن دەستنوێژ ھەلگرتنەووە پێویست نیە.

لەجابیری کۆرپى سەمورەووە ڕیوایەتکراوە: کە پیاویک پرسیاری لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) کرد، وتی: ئایا بەھۆی خواردنى گوشتى مەرو بزنەووە دەستنوێژ بگرمەووە؟ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ڤەرمووی: «إِنْ شِئْتَ فَتَوَضَّأْ وَإِنْ شِئْتَ فَلَا تَوَضَّأْ». بەئارەزووی خۆت بکە، ویستت دەستنوێژ بگرمەووە ویستت دەستنوێژ مەگرمەووە. دواى کابرا وتی: (ئایا لەخواردنى گوشتى حوشتر دەستنوێژ بگرمەووە؟) ڤەرمووی: «نَعَمْ فَتَوَضَّأْ مِنْ لُحُومِ الْإِبِلِ».^(٣)

نەوشتانەى بێ دەستنوێژ نابێ نەنجام بدەین
(نەو شتانەى ھەراھەن لەسەر بێ دەستنوێژ)

(١) تمام المنة/١٠٢.

(٢) صحيح: (ص. جە ٤٠١)، د (١/٣١٥/١٨٢)، ت (١/٥٤/٨١)، جە (١/١٦٦/٤٩٤).

(٣) صحيح (مختصر م ١٤٦)، م (١/٣٧٥/٣٦٠).

۱- نویت: ئاماژە بە ھەرموودەیی پەرۆمردگار کە دەفەرموێ: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ..... - المائدة/۶}. (ئەو پەرۆاداران و ئەوانەو ئیمانتان ھێناو ھەركاتێ ھەئسان بۆ نوێژ دەموچاوتان بشۆرن.....) ھەروەھا ئاماژە بە ھەرموودەیی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) « لَا يَقْبَلُ اللَّهُ صَلَاةَ بَغِيرِ طَهْرٍ ».^(۱) پەرۆمردگار ھێچ نوێژێک قبوڵ ناکا بەبێ دەستنوێژ گرتن.

۲- تەوافی کەعبە: ئەمەش بەبێ دەستنوێژ ئەنجام نادری، چونکە پێغەمبەر ھەرموویەتی: « الطَّوَّافُ بِالْبَيْتِ صَلَاةٌ إِلَّا أَنْ اللَّهَ أَحَلَّ فِيهِ الْكَلَامَ ».^(۲) تەوافکردنی کەعبە وەک نوێژ وایە، وەڵێ ئەوەندە ھەیە خودا فەسەکردنی تێدا ھەڵاڵ کردووە.

ئەو شتانەی دەستنوێژ گرتنیان بۆ سوننەتە

۱- زیکر کردنی پەرۆمردگار بەگۆڕەوێ ئەو ھەدیثە (الھاجری کۆری (قنفذ) رێوایەتکراوە، دەئێ: سلاوم لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) کرد، لەوکاتەدا تەشریفی خەریکی دەستنوێژ بوو، تا لەدەستنوێژ گرتنەکە نەبوو وە دەلامی سلاومەکەو نەدایەو، جا: کە وەلامی دایەو وە ھەرمووی: «إِنَّهُ لَمْ يَمْنَعْنِي أَنْ أَرُدَّ عَلَيْكَ إِلَّا أَنِّي كَرِهْتُ أَنْ أَذْكَرَ اللَّهَ إِلَّا عَلَى طَهَارَةٍ».^(۳) ھێچ شتێک نەبوو کە نەھێلێ وەلامی سلاومەکەت بدەم وە جگە لەوێ من پێم ناخۆش بوو یادی خودا بکەم بەبێ دەستنوێژ.

^(۱) صحیح: لەباسی دەستنوێژ گرتندا تێپەری.

^(۲) صحیح: (ص. ج ۳۹۵۴)، ت (۲/۲۱۷/۹۶۷).

^(۳) صحیح: (ص. جە ۲۸۰)، د (۱/۲۴/۱۷)، جە (۱/۱۲۶/۲۵۰)، ن (۱/۳۷).

۲- پېش نوستن: ئاماژە بەو ھەدىئەى (البراءى) كورپى عازىب رېوايەتى
 كىردوۋە دەلى: پېغەمبەر (دروودى خوداى لەسەر بى) ھەرموۋى: (ھەركاتى
 چۆپتە شوپىنى نوستن، دەستىنوئىز بگەرە وەكوو دەستىنوئىز گىرتىت بۇ نوئىز،
 پاشان لەسەر لای راست پاكشە، پاشان بلى: «اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ ،
 وَفَوَضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ ، وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ ، رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ ، لَا مَلْجَأَ وَلَا
 مَنَاجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ ، اللَّهُمَّ آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أُنْزِلَتْ ، وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أُرْسِلْتُ» .
 خودايە من خۆم بەتۆ ئەسپارد، روم كىردە قاپى تۆ، كاروبارى خۆم دايە دەست
 تۆ، بەويستى خۆم بەناچارى پشت بەتۆ دەبەستم، ھىچ پەناو مەكوپەك نىە
 جگە لەپەناو مەلجەئى تۆ، ھەر دەبى روو لەقاپى تۆ بكەم، خودايە ئىمانەم
 بەقورئانى تۆ ھىناو، ئىمانەم بەو پېغەمبەرە ھىناو كە پەوانەت كىردوۋە
 «فَإِنْ مَتَّ مِنْ لَيْلِكَ فَأَنْتَ عَلَى الْفِطْرَةِ ، وَاجْعَلْهُنَّ آخِرَ مَا تَتَكَلَّمُ بِهِ» .^(۱) ئەگەر تۆ
 ئەو شەو بەمرى ئەو لەسەر ئايىنى پەسەندى ئىسلام دەمرى، ھەموو شەوئ
 ئەم وشانەى ناو ئەم پارانەومىە بخەرە كۆتايى قسەكانت.

۳- لەشپىس: ئەگەر ويستى شت بخوا يان بخواتەو، يان بنوئ يان بىھوئ
 جوتبوون دووبارە بكاتەو سوننەتە دەستىنوئىز بگرئ.
 خاتو عانىشە رېوايەت دەكا دەفەرموئ: (پېغەمبەر كە لەشى گران
 بوايەو بىويستايە شتەك بخوا، يان بنوئ دەستىنوئىز دەگرت وەكوو دەستىنوئىز
 گىرتنى بۇ نوئىز).^(۲)

لە عەممارى كورپى ياسرەو رېوايەتكراو: كە پېغەمبەر (دروودى خوداى
 لەسەر بى) رېگەى داو بە لەشپىس كە ويستىبىتى شتەك بخوا، يان بخواتەو،

^(۱) متفق عليه، خ (۱۱/۱۰۹/۶۳۱۱)، م (۴/۲۰۸۱/۲۷۱۰).

^(۲) صحيح: (مختصر م ۱۶۲)، م (۲۰۵ - ۲۲ - ۱/۲۴۸)، ن (۱/۱۳۸).

یان بنوی پښه پېداوه، که دهستنوږ بگری وکوو دهستنوږ گرتنی بؤ نویژ.^(۳)

له نه بو سه عیدهوه (رهزای خودای ئی بی) له پیغه مبهروهه ریوایه تدمکا، دهلی: پیغه مبهه (دروودی خودای له سهر بی) فهرمووی: « إِذَا أَتَى أَحَدُكُمْ أَهْلُهُ ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يَعُودَ فَلْيَتَوَضَّأْ ».^(۱) نه گهر په کی له نیوه له گهل خیزانی جوتبوو، دواپی ویستی دوو باره ی بکاته وه با دهستنوږ بگری.

۴- پېش غوسل کردن سوننه ته دهستنوږ بگری، جا غوسل کردنه که سوننه بی یان واجب بی. له خاتو عائیشه وه ریوایه تکراره، دهمرموی: پیغه مبهه (دروودی خودای له سهر بی) که غوسلی له شپیسې له خوی دمرده کرد، سهرمتا دهستی دهشتن دواپی به دهستی راستی ئاوی دهمکرده دهستی چه پی و شهرمگای خوی پی دهشورد، پاشان دهستنوږی دهمگرت وکوو دهستنوږ گرتن بؤ نویژ.^(۲)

۵- خواردنی همرشتیک به ناگر بکولئ و برژی. نه مهش به پیی نهو حه دپته ی نه بو هورمیره ریوایه تی کردوه، دهلی: له پیغه مبهرم زنهوت دمیفرموو: « تَوَضَّأُوا مِمَّا مَسَّتِ النَّارُ ».^(۳) همرشتیکتان خوارد یان خوارده وه: که به ناگر کولابوو یان برزابوو دهستنوږی ئی بگرنه وه.

نهمه حمل دهمکر بؤ حاله تی باشه واته (استحباب). نه مهش به پیی حه دپتی عه مری کوری ئومه ییه ی (الضمری): که دهلی: پیغه مبهرم بینی

^(۳) صحیح: د (۱/۲۷۵/۲۲۲).

^(۱) صحیح: (ص. ج ۲۶۳)، م (۱/۲۴۹/۳۰۸)، د (۱/۳۷۱/۲۱۷)، ت (۱/۹۴/۱۴۱)، ن (۱/۱۴۲)، ج ه (۱/۱۹۳/۵۸۷).

^(۲) صحیح: (مختصر م/۱۵۵)، م (۱/۲۵۳/۳۱۶).

^(۳) صحیح: (مختصر م/۱۴۷)، م (۱/۲۷۲/۲۵۲)، ن (۱/۱۰۵).

(دروودی خودای لەسەر بێ) کوتە گۆشتی لەلاشانی لاکە مەپێک دەبێ و دەمبێژاندو دەبخوارد، پاشان بانگی نوێژدرا، ئیتر هەلساو کێردەکەى داناو نوێژی کرد، دەستنوێژی هەلنەگرتەوه.^(١)

٦- دەستنوێژ تازەکردنەوه بۆ هەموو نوێژێک. ئاماژە بە حەدیثی (بۆرەیدە): کە دەئێ: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بۆ هەموو نوێژێک دەستنوێژی تازە دەکردەوه. کە رۆژی رزگارکردنی مەککە هات دەستنوێژی گرتو مەسحی خۆفەکانی کرد، چەند نوێژی بەیەک دەستنوێژ کرد، عومەری کۆری خەتتاب عەرزى کرد وتی ئەى پێغەمبەرى خودا! ئەتۆ ئەمڕۆ شتێکت کرد لەو مەپیش نەتکردوه، فەرموو: « عَمَدًا فَعَلْتُهُ يَا عُمَرُ ».^(٢) بەئەنقەست وام کرد.

٧- لەکاتی هەموو دەستنوێژ شکانیکدا دەستنوێژ بگرتەوه ئەمەش ئاماژە بەو حەدیثی بۆرەیدە: کە دەئێ: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) شەویەک رۆژی ئی بۆوهو بانگی بیلالی کرد، پێی فەرموو: ئەى بیلال! ئەتۆ بەچی پێشم کەوتی بۆ بەهەشت؟ ئەمن دوینی چوومه ناو بەهەشتەوه خشیە خشیی تۆم گوێ ئی بوو لەپێشمەوه، بیلال وتی: ئەى پێغەمبەرى خودا! هەرکاتێک بانگم دابی دوورکات نوێژم کردوه، هەرکاتێ دەستنوێژم شکابی خێرا دەستنوێژم گرتۆتەوه، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرموو: «لەذا».^(٣) لەبەر ئەو ھۆکارمبوو!

٨- دواى رشانەوه. هەرکەسێک توشی رشانەوه بوو واباشە دەستنوێژ تازەبکاتەوه، ئەمەش بەگوێرەى حەدیثەکەى مەعدانی کۆری ئەبو طەلحە کە

(١) صحیح: (مختصر م/ ١٤٨)، م (٢٥٥ - ٩٢ - ١/٢٧٤) و هذا لفظه خ (١/٢١١/٢٠٨).

(٢) صحیح: (مختصر م/ ١٤٢)، م (١/٢٣٢/٢٧٧)، د (١/٢٩٢/١٧١)، ت (١/٤٢/٦١)، ن (١/٨٦).

(٣) صحیح: (ص.ج/ ٧٨٩٤)، ت (٥/٢٨٢/٣٧٧٣).

لەئەبو (الدرداء) رىوايەتى گەردو دەلى: پېغەمبەر (دروودى خودای لەسەر بى) رشايەو رۆژو مەكەى شكاندو دەستنوێژى گرتەو... لەمەزگەوتى دیمەشق توشى (ئەوبان) بوومو ئەووم بۆ باسکرد، وتى راستە من خۆم ناوى دەستنوێژم بە دەستى دا کرد.^(۱)

۹- دواى هەلگرتنى جەنازە، هەركەسى جەنازەى هەلگرت واباشە دەستنوێژ تازەبكاتەو. بەگوێرەى فەرموودەى پېغەمبەر (دروودى خودای لەسەر بى) كە دەفەرموى: (مَنْ غَسَلَ مَيِّتًا فَلْيَغْتَسِلْ). كەسێك مردوى شت باداوى غوسل بكا « وَمَنْ حَمَلَهُ فَلْيَتَوَضَّأْ ». كەسێك جەنازەى هەلگرت با دەستنوێژ بشواتەو.^(۲)

مەسحکردن لەسەر خوف

ئیمامى نەوەوى لەشەرحى موسلیم (ج ۲/۱۶۴) دا، دەفەرموى: ئەو زانا موسولمانانەى راوبۆچونیان بەهەند و مردەگیرى كۆرايان هەیه لەسەر ئەو مەسح لەسەر خوف دروستە، لەسەفەردا بى یان لەمالەو بى، ئایا بۆ پێویستى بى یان بەبى پێویستى. تەنانەت دروستە بۆ ئافرەتێك هەر لەمالەو بى، یان كەسێك شەلەل لێى دابى و نەتوانى لەمال دەرچى بۆى رەوايە مەسح لەسەر خوفەكانى بكا. تەنها شیعەو خەوارى ئینكارى مەسح لەسەر خوف دەكەن راجیایى و ئینكارى كردنیان چ گرنگیەكى نیە.

^(۱) صحیح الاسناد، (تمام المنه ص ۱۱۱)، ت (۱/۵۸/۸۷)، د (۷/۸/۲۳۶۴) ولىس فیه (توضاً).

^(۲) صحیح: (الجنائز ۵۳)، حم (۲/۱۴۵/۴۸۶)، حب (۱۹۱/۷۵۱)، حق (۱/۳۰۰)، ت (۲/۹۹۸/۲۳۱) بەروالەت خیطابەكە ئەمرە، ئەمریش و جوب دەگەیهنى بەلام ناتوانین بڵێین: ئەمرەكە بۆ وجوبە لەبەرئەو حەدێشەى ئیبنو عباس كە دەلى: پېغەمبەر (دروودى خودای لەسەر بى) فەرمووى: «لَيْسَ عَلَيْكُمْ فِي غَسْلِ مَيِّتِكُمْ غُسْلٌ إِذَا غَسَلْتُمُوهُ، إِنَّهُ مُسْلِمٌ مُؤْمِنٌ طَاهِرٌ، وَإِنَّ الْمُسْلِمَ لَيْسَ بِنَجَسٍ، فَحَسْبُكُمْ أَنْ تَغْسِلُوا أَيْدِيَكُمْ». رواه ك (۱/۳۸۶).

حهسهنى بهصرى دهفهرموى: حهفتا كهس له هاوهلانى پيغه مبهه
(دروودى خوداى له سهر بئ) بويان باسكردوم: كه پيغه مبهه مهسحى له سهر
خوففه گاني دهكرد.

باشترين شتيك كه بهلگه بئ له سهر نه وهى: كه مهسكردن له سهر خوف
دروسته نه وه ههدينه يه: كه نيمامى موسليم له نه عمه شهوه له نيراهيم وه،
له هه مامه وه رپوايه تى كردوه، دهئ: جهريز ميزى كرد، پاشان دهستنويزى
گرتو مهسحى له سهر خوففه گاني كرد، پيى گوترا: نه وه واده كهى؟ وتى:
بهئ، من بؤ خؤم پيغه مبهه م بينيوه ميزى كرد پاشان دهستنويزى گرتو
مهسحى له سهر خوففه گاني كرد. نه لئه عمه ش دهئ: نيراهيم وتى: هاوهلانى
نهم ههدينه يان بهلاوه سهرنج راكيش بوو، چونكه موسولمانبوونى جهريز
دواى نازلبوونى سورمتى (المائدة) بووه.^(١)

نيمامى نه وه وهى دهئ مهعناى نهم قسه يه نه وميه: پهرومردگار له سورمتى
(المائدة) دا دهفهرموى: {فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا
بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ - المائدة/٦}. نه گهر موسولمانبوونى جهريز
پيش نازلبوونى سورمتى (المائدة) بوايه دهگونجا بگوتري: مهسكردن له سهر
خوفف به نايه ته كه سراوته وه، بهلام چونكه نيسلامبوونى جهريز له دوا
نازلبوونى سورمتى (المائدة) يه، دنياين له وهى كه ههدينه كهى جهريز
دمر بارهى مهسح كاري پئ دهكړئو نه وه دهگه يه نئ كه مه بهست به نايه تى
(المائدة) كه سيكه: كه خوففى له پيدا نه بئ، كه وابهو ههدينه كه دمبيته
(مخصص) بؤ نايه ته كه. (والله اعلم).^(٢)

^(١) صحيح: (مختصر م/١٣٦)، م(١/٢٢٧/٢٧٢)، ت(١/٦٣/٩٣).

^(٢) شرح مسلم ج/٢/١٦٤.

مەرجه كانى مهسكردن لهسەر خوف

بۆئەوئى مهسكردن لهسەر خوف دروست بى، دەبى پيش ئەوئى
خوفهكان لهپى دمكا دەستنوئىزى هەبى، واتە: دەبى پيش لهپى كردنيان
دەستى به دەستنوئىز بى.

له (الغيره)ى كورى شوعبەوئى رىوايه تىكرائو، دەئى: له سەفەرئىكدا
لهخزمەت پىغەمبەردا بووم، له مەسینەیهكدا ئاوم بەدەستىدا كرد بۆ
دەستنوئىز شتن، روخسارى شت، قۆل و باسكى خۆى شتن، مەسحى سەرى كرد،
پاشان من داهااتمەوئى خوفهكانى لهپى دابكەنم، فەرمووى: « دَغُھَمَا ، فَبِئِى
أَدْخَلْتُهُمَا طَاهِرَيْنِ ».^(۱) وازيان لى بىنە، من كاتى لهپىم كردون دەستنوئىزم
هەبوو، بەدەستى به دەستنوئىزمەوئى لهپىم كردون.

ماوئى مەسح لهسەر خوف

لەعەلى كورى ئەبو تالیبەوئى رىوايه تىكرائو، دەئى: پىغەمبەر (دروودى
خودای لهسەر بى) ماوئى مهسكردنى بۆ مەسافىر سى شەو سى رۆژو بۆ
نیشتهنى شەو رۆژئىكى داناو.^(۲)

شوینى مەسح و چۆنیەتیەكەى

ئەوئى مەشروع و رەوايه مەسح بکرى ئەو بەشەى خوفه كه دمكهوئىته
پشتهپى و بەشى سەرەومیهتى. ئاماژە بەوتەى ئیمام عەلى: كه فەرموویەتى:
ئەگەر ئایین بەرھنئى بوايه لای ژێرەوئى خوف شیاوتر بوو بەمەسح لەلای

^(۱) متفق علیه: م (۲۷۴-۷۹-۱/۲۳۰). خ (۱/۳۰۹/۲۰۶) مختصراً.

^(۲) صحيح (مختصر م ۱۳۹)، م (۱/۲۳۲/۲۷۱)، ن (۱/۸۴).

سەرھەوی. بېگومان من پېځەمبەرم بینووه مەسحی لای سەرۆی خوفەکانی
دەکرد^(۱) ئەوەی پێویست و واجبه له مەسحدا ئەومیه پێی بگوترئ مەسح.

مەسحکردن لەسەر گۆرەوی و نەعل

وەکوو چۆن دروستە مەسحکردن لەسەر خوف، ھەرئاوایش دروستە
مەسح لەسەر گۆرەوی و نەعل بەپێی ھەدیثەکە (الغیرة) ی کۆری شوعبە:
کە دەئێ: پېځەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەستنوێژی گرت لەسەر
گۆرەوی و نەعل مەسحی کرد.^(۲)

لە عوبەیدی کۆری جوورەجەو ھە پیاوێتکراو، دەئێ: بە ئیبنو عومەر
گوترا: بینیمانی شتیکت دەکرد جگە لەتۆ کەسی ترمەن نەبینووه ئەوکارە
بکا؟! وتی: کام کارە؟ وتیان بینیمانی ئەم نەعلی (سەبتییانە) لەپێ دەکە،
وتی: من بۆ خۆم پېځەمبەرم بینو لەم جۆرە نەعلە لەپێ دەکردو
دەستنوێژی پێو دەگرتن و مەسحی لەسەر دەکردن.^(۳)

ئەوەی مەسح بەتال دەکاتەو

مەسحکردن لەسەر خوف بەسێ شت بەتال دەبیتهو:

- ۱- تەواو بوونی ماوەکە. چونکە مەسح بۆ کاتیکی دیاریکراو کە
کاتەکە تەواو بوو، ئێتر دروست نیە ماوەکە درێژ بکەینەو بۆ زیاتر.
- ۲- لەشگران بوون، ئاماژە بە ھەدیثی صەفوان: کە بۆمان دەگێرێتەو
دەئێ: پېځەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمانی پێ دەکردین - ئەگەر

(۱) صحیح: (الإرواء/۱۰۳)، د(۱/۲۷۸/۱۶۲).

(۲) صحیح: (الإرواء/۱۰۱)، د(۱/۲۶۹/۱۵۹)، ت(۱/۶۷/۹۹)، ج(۱/۸۵/۵۵۹).

(۳) اسنادە صحیح (ص. خز/۱۹۹)، ھق(۱/۲۸۷).

لهسهفهردا بوبينايه - كه سى شهوو سى رۆژ خوفهكانمان دانهكهنين مهگهر
توشى حالهتى لهشگرانى بوبينايه، نهگينا بۆ مۆزو گوو نوستن دامان
نهدهكهندن تهنها مهسحمان لهسهر دهکردن.^(١)

٣- داکهاندنى خوفهكان لهقچهکانى. چونکه نهگهر دایکهاندن و دوايى
لهپيى کردنهوه، لهپيى کردنهوهى خوفهكان لهسهر دهست به دستنويژى نابي
ئهوکاتهى لهپييان دمکاتهوه دستنويژى نيه.

فانیدهیه ک: بهسهرچوونى ماوهى مهسحکردن يان داکهاندنى خوفهكان
لهقاج، حوكمى مهسحهكه بهتال دمکاتهوه، دروست نيه مهسح بکا ههتا
سهرلهنوئ دستنويژ دمگريتهوهو قچهکانى دمشوا، پاشان خوفهکانى لهپي
بکاتهوه. بهلام نهگهر لهکاتى داکهاندنى خوفهکانى دا دستنويژى مابوو، يان
ماوهكه بهسهرچوو دستنويژى نهشکابوو، ئهوه دستنويژهكهى باقىيهو
دمتوانى چهنديكى بوئ نويزبکا تا دستنويژى دهشكى..

فانیدهیه ک: كهسيك جوتيكي گۆرهوى لهسهر پاکی و دهست به
دستنويژهوه لهپيى کرد، دوايى مهسحى لهسهر کردن، دواى مهسح لای ژوروى
خوفهکانى لادا بۆى رهوايه به مهسح کردن لهسهر لای خواروى خوفهكان
ماوهى مهسح کردن دريژه پيى بدا تاماوهى شهرعى تهواو دهبيى مهسحى لای
خواروى خوفهکانى بکا، چونکه ئهوه دمتواندرئ پيى بگوترئ: قاجى به
پاکی و به دستنويژهوه خستوونه ناو خوفهوه. بهلام نهگهرگۆرهوييهكى
لهپيى کردو مهسحى لهسهر کرد، پاشان گۆرهوييهكى ترى لهقچهكهى ترى
کردو مهسحى لهسهر نهکرد، ئهوه حالهته ناگونجى پيى بگوترئ: كه به
دستنويژهوه گۆرهوى لهپيى کردوه.^(٢)

^(١) حسن (الإرواء/١٠٤)، ت(١/٦٥/٩٦)، ن(١/٨٤).

^(٢) نهمه پوختهى راى ئهلبانييه.

غوسل کردن

نہوشتانہی غوسل پتویست دہکن

۱- ہاتنہ دمرہوی (مہنی) چ بہناگابی یان نوستوو بی. چونکہ پیغہمبہر (دروودی خودای لہسہر بی) فہرموویہتی: (إِنَّمَا الْمَاءُ مِنَ الْمَاءِ).^(۱) واتہ خوشوردن و غوسل کردن بہہوی ہاتنہوی (تؤماوہ) وہ دمی.

لہ ئوممو سہلہمہوہ ریوایہ تکراروہ، دہفہرموی: ئوممو سولہیم گوتی: ئەہی پیغہمبہری خودا! شہر شہرمی پی ناوی (خودا شہرم لہحق ناگا). نایا ئافرمت ئەگہر ئیحتیلامی بوو ناوی ہاتہوہ، خوشوردنی لہسہر پتویست دمی؟ پیغہمبہر (دروودی خودای لہسہر بی) فہرمووی: بہئ: ئەگہر ناوی بینی (واتہ: ئەگہر ناوی ہاتہوہ).^(۲)

ئەگہر ئاو ہاتنہوہکە لہحالتی بہخہبہری دا بوو مہرجہ دمی بہشہوہمت و لہزمتہوہبی، بہلام ئەگہر نوستو بوو ئەوہ مہرج نیہ. ئەمەش بہپی فہرموودہی پیغہمبہر (دروودی خودای لہسہر بی) کہ دہفہرموی: «إِذَا خَذَلْتَ فَأَغْتَسِلَ مِنَ الْجَنَابَةِ وَإِذَا لَمْ تَكُنْ خَاذِفًا فَلَا تَغْتَسِلَ».^(۳) ئەگہر ئاو ہاتنہوہکەت بہ فیچقہ بوو ئەوہ غوسلی لہشپیس لہخۆت دہربکہ بہلام ئەگہر ئاو ہاتنہوہکەت بہ فیچقہ نہبوو غوسل مہکە. (واتہ: غوسلت لہسہر واجب نابی).

ئیمامی شہوکانی دہفہرموی: وشہی (الحذف) لیژدا بہمانا ئاو فریدانہ، ئەمەش بہ شہوہمتہوہ نہبی نایہتہدی. بۆیہ (المصنف) دہفہرموی: ئەمە

^(۱) صحیح: (مختصر م/ ۱۵۲)، م (۱/۲۷۱/۲۴۸).

^(۲) متفق علیہ: خ (۱/۲۲۸/۱۳۰)، م (۱/۲۵۱/۳۱۳)، ت (۱/۱۸۰/۱۲۲).

^(۳) اسنادہ حسن صحیح (الإرواء/ ۱/۱۶۲)، حم (۱/۲۴۷/۸۲).

ئاگادار كوردنەھۆى ئەھۆى تىدایە كە ئاۋ ھاتنەھۆى بى شەھومت و بى فىچقە بەھۆى نەخۆشى يان سەرما نابىتە ھۆى غوسل واجب بوون.

كەسك ئىحتىلامى بوو واتە: لەخەودا وايزانى ئاۋى ھاتۆتەو، بەلام كە بەخەبەر ھات ھىچ تەپراپىيەكى بەخۆپەو ھەست پى نەكرد ئەو غوسلى لەسەر پىويست نابى. كەسك تەپراپى بەخۆپەو پىنى بەلام لەيادى نەمابوو كە ئىحتىلامى بوو ئەو لەسەرى واجبە غوسل بكا.

لەخاتو عائىشە رىۋايەتكراو، دەلى: لە پىغەمبەر (دروودى خوداى لەسەر بى) پرسىاركر دەربارەى پىاو كە لەخەو ھەلىس و تەپراپى بەخۆپەو ببىنى و ھىچ ئىحتىلام بوونى لەياد نەمايى. فەرمووى: دەبى غوسل بكا. ھەروا پرسىارى ئى كرا لەپىاۋىك ئىحتىلامى بى بەلام ھىچ تەپراپى بەخۆپەو نەبىنى، فەرمووى: غوسلى لەسەر نىە.^(۱)

۲- جىماع با ئاۋىشى نەيەتەو. لە ئەبو ھورەيرە رىۋايەتكراو، كە پىغەمبەر (دروودى خوداى لەسەر بى) فەرمووى: «إِذَا جَلَسَ بَيْنَ شَعْبَيْهِ الْأَرْبَعِ ثُمَّ جَهَّذَهَا ، فَقَدْ رَجَبَ الْغَسْلُ وَإِنْ لَمْ يَنْزَلِ».^(۲) ھەركاتى پىاو لەناو لنگى ئافرمەت دانىشت و پالى بە سونەتگای خۆپەو نا بۇناو ھىنى ئافرمەتەكە ئەو غوسل واجب دەبى لەسەر ھەردوكيان جا ئاۋيان بىتەو يان نا.

۳- كافر موسولمان بى دەبى غوسل بكا. لە (قەيسى كورى عاصىم)ەو رىۋايەتكراو، دەلى: موسولمان بووم پىغەمبەر (دروودى خوداى لەسەر بى) فەرمانى پىكردم كە غوسل بكەم خۆم بە ئاۋو سىدەر بشۆم.^(۳)

(۱) صحيح: (ص.د/۲۱۶)، ت(۱/۷۴/۱۱۳)، د(۱/۳۹۹/۲۳۳).

(۲) صحيح (مختصر م/۱۵۲)، م(۱/۳۲۱/۳۴۸).

(۳) صحيح: (الإرواء/۱۲۸)، ن(۱/۱۰۹)، ت(۲/۵۸/۶۰۲)، د(۲/۱۹/۲۵۱).

۴- وەستانی خوینی ھەیزو خوینی پاش مندال دەبنە ھۆکاری واجبونی غوسل. ئەمەش بەگوێرەى ھەدیثی عائیشە کە دەفەرموی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بە (فاطمەى گچی ئەبو حوبەیش) فەرموو: «إِذَا أَقْبَلَتِ الْحَيْضَةُ فَدَعِيَ الصَّلَاةَ ، وَإِذَا أَذْبَرَتْ فَاغْتَسَلِي وَصَلِّي».^(۱) ئەگەر عادەى مانگانەت بۆ ھاتەووە بێ نوێژ بووی واز لەنوێژکردن بێنە، کە لەبێ نوێژی وەستایەووە عادەى مانگانەت تەواو بوو غوسل لەخۆت دەرکەو نوێژ بکە. خوینی پاش منداڵبوون وەکوو خوینی عادەى مانگانە وەھایە، بەگوێرەى زانایانى شەرع.

۵- خۆشۆردنى رۆژى ھەینی. لەئەبو سەعیدى (الخدري) یەوہ رپوایەتکراوہ، دەلى: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: «الْغُسْلُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ».^(۲) غوسل کردن لەرۆژی جومعەدا لەسەر ھەموو مەرجەکانى رەسیدە پێویستە.

ئەزکان و پلەکانى غوسل دوو شتن

۱- نیەتھێنان، نامازە بە ھەدیثی (إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ)^(۳) کردەوہ بەگوێرە نیازە.

۲- دەبێ ئاو بەسەر ھەموو جەستەى دا بپروا.

^(۱) متفق عليه: خ (۱/۴۲۰/۳۲۰)، م (۱/۲۶۲/۳۳۳)، د (۱/۴۶۶/۲۷۹)، ت (۱/۸۲/۱۲۵)، ن (۱/۱۸۶)

والفاظهم غير البخارى (فاغتسلی عنك الدم).

^(۲) متفق عليه: خ (۲/۵۸۰/۸۴۶)، م (۲/۵۸۰/۸۴۶)، د (۴/۳۳۷)، ن (۲/۵)، ج (۲/۹۳)، ج (۱/۳۴۶/۱۰۸۹).

^(۳) متفق عليه: لەباسى مەرجەکانى صیحتى نوێژدا رابورد.

شیئەوی پەسەند بۆ چۆنیەتی غوسل کردن

لەخاتو عانیشەووە رێواپەتکراوە، دەلێ: پێغەمبەری خودا کە غوسلی لەشگرانی لەخۆی دەردەکرد، سەرمتا ھەردوو دەستی دەشۆردن، پاشان بەدەستی راستی ئاوی دەکردە دەستی چەپی و شەرمگای خۆی دەشۆرد، پاشان دەستنوێژی دەگرت وەکوو دەستنوێژ گرتنی بۆ نوێژ، پاشان ئاوی ھەلەدەگرت و بەھۆی پەنجەکانیەووە ھەولێ دەدا بنکی مووی جەستەیی تەرپ بێ، ھەتا دەگەشتە ئەو قەناعەتە: کە بنکی مووەکان تەرپبوو، ئەمجار سێ مست ئاوی بەسەری خۆیدا دەکرد، پاشان ئاوی بەسەر ھەموو جەستەیی خۆیدا دەکرد، پاشان ھەردوو قاچی دەشۆردن.^(١)

دەستنوێژ گرتن پێش غوسل سوننەتیکی گەورەییە. جا کەسێک پێش غوسل دەستنوێژ بگرێ ئەو دەق سوننەتی پێغەمبەری پەیرەوکردووە. کەسێکیش دەستنوێژی نەگرت ئەو گوناحی ناگاتی، بێگومان پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وابوو دەستنوێژ گرتنی پێش غوسلی تەرك کردووە.

لە موخەممەدی (الباقر) ھووە رێواپەتکراوە، دەلێ: جابیر پێی گوتم: کۆری مامت ھاتە لام – مەبەستی جەسەنی کۆری موخەممەدی کۆری (الحنفیہ) بوو – پێی گوتم: ئەری غوسل کردنی لەشگرانی چۆنە؟! وتم: پێغەمبەری خودا کە غوسلی دەکرد سێ مست ئاوی ھەلەدەگرت بەسەر سەری خۆیدا دەکرد، پاشان ئاوی بەسەر ھەموو جەستەیی خۆیدا دەکرد.^(٢)

^(١) متفق عليه: خ (٢٤٨)، م (٣١٦).

^(٢) متفق عليه: خ (١/٣٣٨/٢٥٦)، م (١/٢٥٩/٣٢٩).

كەسئك غوسلى كىرد، دەستىنوئىزى پئىش غوسل بگىرى يان نەىگىرى، بوئى
ھەىە دواى غوسل كىردنەكە چەندئىك بىھوئى نوئىز بكا، ھەر بە غوسلكىردنەكە
دەبئىتە خاومەن دەستىنوئىز و پئوئىست ناكە دەستىنوئىز بگىرى.

لە خاتو عائىشەوہ رىواىەتكراوہ، دەفەر موئى: پئىغەمبەر (دروودى
خوداى لەسەر بئى) دواى غوسل كىردنى لە لەشكرانى دەستىنوئىزى
نەدەگىرتەوہ.^(۱)

لەفظى ئەبو داوود بەم شىوہىە (كَانَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم-
يَغْتَسِلُ وَيُصَلِّي الرُّكْعَتَيْنِ وَصَلَاةَ الْغَدَاةِ وَلَا أَرَاهُ يُحْدِثُ وُضوءًا بَعْدَ الْغُسْلِ).^(۲)
فائىدەىەك: پئوئىست نىە لەسەر ئافىرتى لەشكران لەكاتى غوسل كىردندا
كەپرچى ھۆنراوہى خوئى شل بكاىەوہ، بەلام ئەگەر غوسل كىردنەكەى بوئى
پاكبوونەوہ لەبئى نوئىزى و خوئىنى پاش مندال بوون بوو ئەوہ دەبى پرچە
ھۆنراوہكانى بكاىەوہ.

لە ئوموم سەلەمەوہ رىواىەتكراوہ، دەئى: عەرزى پئىغەمبەرى خودام كىرد،
وتم: من ئافىرتىكەم پرچى خوئى دەھۆنەمەوہ، ئاىا بوئى غوسلى لەشكرانى
پرچەكانەم لئىك بكەمەوہ؟ پئىغەمبەر (دروودى خوداى لەسەر بئى) فەر موئى:
«لَا إِذَا يَكْفِيكَ أَنْ تَحْنِي عَلَى رَأْسِكَ ثَلَاثَ حَيَّاتٍ ثُمَّ تُفِيضِينَ عَلَيْكَ الْمَاءَ

^(۱) رواه أصحاب السنن، واللفظ لإبن ماجه.

^(۲) صحيح: (ص. جە: ۴۷۰)، جە (۱/۱۹۱/۵۷۹)، د (۱/۴۲۵/۲۴۷)، ن (۱/۱۳۷)، ت (۱/۷۲/۱۰۷)،
دەئى: (وهذا قول غير واحد من أهل العلم أصحاب النبى (ص) والتابعين ان لايتوضأ بعد
الغسل).

فَتَطْهَرِينَ»^(١) نا، ئەومندەت بەسە: کەسێ مست ئاو بەسەر سەری خۆتدا بکە، پاشان ئاو بە باقی جەستەى خۆتدا بکەى و پاک دەبێتەوه.

له خاتو عائیشەوه رىوايەت گراوه دەفەرموێ: خاتو ئەسماء پرسىارى له پێغه مېهر (دروودى خودای لەسەر بى) کرد، دەربارەى غوسل کردن لەبى نوێزى، پێغه مېهر (دروودى خودای لەسەر بى) فەرمووی: «تَأْخُذُ إِخْدَاكُنَّ مَاءَهَا وَتَسِدْرَتَهَا فَتَطْهَرُ فَتُحْسِنُ الطَّهَوْرَ ثُمَّ تَصُبُّ عَلَى رَأْسِهَا فَتَذْلُكُهُ ذَلِكَ شَدِيدًا حَتَّى تَبْلُغَ شُتُونَ رَأْسِهَا ثُمَّ تَصُبُّ عَلَيْهَا الْمَاءَ. ثُمَّ تَأْخُذُ فِرْصَةً مُمَسَّكَةً فَتَطْهَرُ بِهَا»^(٢). يەكێك لەئێوه ئاوو سیدرى خۆى نامادە دەکا، خۆى دىشواو خۆى پاک دەکاتەوه، پاشان ئاو بەسەر سەرى خۆیدا دەکا، بەتوندى دەست بەناو قزى خۆیدا دینى و بە پەنجەکانى هەولێدا بنکى موومەکانى تەپ بى، ئەمجار ئاو بەسەرى خۆیدا بکا، پاشان پارچە قوماشێک لۆلۆ بکاو بیکاتە تۆپەوانەو ناو لەشى خۆى پى پاک بکاتەوه) ئەسماء وتى: چۆن پاکردنەوه بەو پارچە قوماش و لۆکەیه بکا؟ پێغه مېهر (دروودى خودای لەسەر بى) فەرمووی: «سُبْحَانَ اللَّهِ تَطْهَرِينَ بِهَا». سوبحانەللا، خۆى پى پاک بکاتەوه، خاتو عائیشە دەفەرموێ: ئەسماء دەیویست ئەو باسە تۆزى بەنهینى لەژێر پەردەدا رون بکاتەوه، واتە بەدواداچوون بکا بۆ شوێنەوارى خوێنەکە.

هەروا پرسىارم لى کرد دەربارەى غوسلێ لەشگرانى پى فەرمووم: «تَأْخُذُ مَاءً فَتَطْهَرُ فَتُحْسِنُ الطَّهَوْرَ أَوْ تَبْلُغُ الطَّهَوْرَ ثُمَّ تَصُبُّ عَلَى رَأْسِهَا فَتَذْلُكُهُ

^(١) صحيح: (ص.ج: ٤٧٠)، ج٢ (١٩١/٥٧٩)، د (١٤٢٥/٢٤٧)، ن (١/١٣٧)، ت (١/٧٢/١٠٧)، دقلا: (وهذا قول غير واحد من أهل العلم اصحاب النبي (ص) والتابعين ان لا إله إلا الله يتوضأ بعد الغسل).

^(٢) صحيح: (الإرواء ١٣٦)، م (١/٢٥٩/٣٣٠)، د (١/٤٢٦/٢٤٨)، ن (١/١٣١)، ت (١/٧١/١٠٥)، ج٢ (١/١٩٨/٦٠٣).

حَتَّى تَبْلُغَ شُونَ رَأْسَهَا ثُمَّ تُفِيضُ عَلَيْهَا الْمَاءَ»^(۱) ئاۋ ھەلدەگرئ: خۇ دەشۇرئ،
پان جوان خۇی دەشۇرئ، پاشان ئاۋ بەسەرى خۇیدا دەگاۋ دەست دەخاتە ناۋ
قۇرەكانیەۋە دەیانھینئ و دەیانبا بەناویاندا بۇ ئەۋەى بنكى قۇرەكانى تەر بېن،
ئەمجار باش ئاۋ دەگا بەسەر قۇرەكانیدا.

ئەم ھەرموودەيە بەناشكرا ئەۋە دەگەيەنئ كە جوداۋازى ھەيە لەنیوان
غوسلى ئافرىت بۇ لەشگرانى و غوسلى بۇ پاكبۈۋە لەخوینى عادى
مانگانە و خوینى پاش منداڭ بوون، ئەۋەتا ھەدەشەكە ئەۋە دوۋپات دەكاتەۋە
كەپئویستە ئافرىتى پاكبۈۋە لەخوینى عادى مانگانە كەزیدەرەۋى بكا
لەدەست پىداھینان و پەنجە خستە ناۋ قۇرەكانیەۋە خۇ شۇردنى تەۋاۋو خۇ
پاككردنەۋە لەچلئ و پىسى مادى و مەنەۋى بەجۇرئك كە بۇ خۇشۇردنى
لەشگرانى ئەۋ جەختەى نەكردۇتەۋە. ھەرۋەكوو چۇن ھەدەشەكەى ئوممو
سەلەمە بەلگەيە لەسەر ئەۋە كەپئویست نىە لەغوسلى لەشگرانیدا پىرچى
ھۇنراۋەى خۇى بكاتەۋە.^(۲)

ئەصل و بنەما ۋايە ئافرىت بۇ غوسل پىرچەكانى بكاتەۋە، بۇ ئەۋەى
دئنىا بئ، كە بنكى موۋەكان تەر بوۋە ئاۋپان پىكەۋتوۋە، ۋەئ لەغوسلى
لەشگرانیدا عەفۋى لىدراۋە، لەبەر زۇر دوۋبارە بوۋنەۋەى و ئەركىكى زۇرە
ھەموو جارئ بۇ خۇشۇردنى لەشپىسى پىرچى ھۇنراۋەى بكاتەۋە،
بەپىچەۋانەى غوسل كىردنى بەھۋى عادى مانگانەۋە، ئەمەيان مانكى جارئك
روو دەدا.^(۳)

^(۱) صحیح: (مختصر م ۱۷۲)، م (۳۳۲ - ۱/۲۶۱/۶۱).

^(۲) تەھذیب سنن أبى داود لابن القیم (۱/۱۶۷/۱۶۶) بەدەست لىدانەۋە.

^(۳) تەھذیب سنن أبى داود وابن القیم (۱/۱۶۷/۱۶۶) بەدەست لىدانەۋە.

فانیدەییەك: دروستە بۆ ژن و میڤرد كە لەیەك شویندا غوسل بکەن و شەرمگای یەكتریش ببینن، ئاماژە بەقەسەى خاتو عائیشە كە دەلى: من و پىڤەمبەرى خودا لەیەك تەشت ئاوى خۆشۆردنمان ھەلەدەھینجاو ھەردوکیشمان لەشگران بووین.^(١)

غوسلە سوننەتەکان

١- غوسل کردن لەدوا ھەموو جوتبوونیك؛ ئەمەیش بەگوێرەى ھەدیثى ئەبو رافیع: كە دەلى: شەویك پىڤەمبەر (دروودى خودای لەسەر بى) بەسەر خیزانەکانیدا گەراو لەگەڵیان جوتبوو دواى ھەموو جوتبوونیك غوسلى كردا دەلى گوتە: ئەى پىڤەمبەرى خودا! بۆ یەك غوسل بۆ ھەموویان ناكەى؟ فەرمووی: «هَذَا أَزْكِي وَأَطْيَبُ وَأَطْهَرُ».^(٢) ئەم شیواژە پاكتر و پەسەندترە.

٢- خۆشۆردنى ئافرەتى ھەمیشە خوین (موسەتەحاضە) بۆ ھەموو نوێژىك یان بۆ نوێژى نیومرۆو عەصر غوسلێك و بۆ نوێژى شیوان و خەوتنان خۆشۆردنىك و بۆ نوێژى بەیانیش خۆشۆردنىك، ئەمەیش بەگوێرەى ھەدیثى خاتو عائیشە: كە دەفەرموئ: ئوممو ھەبیبە لەسەردەمى پىڤەمبەردا (دروودى خودای لەسەر بى) توشى ھالەتى ھەمیشە خوینى بوو، پىڤەمبەر (دروودى خودای لەسەر بى) فەرمانى پى كرد كە بۆ ھەموو نوێژىك غوسل بكە.....^(٣)

لەریوايەتێكى تردا ھەر لەخاتو عائیشەو دەفەرموئ: لەسەردەمى پىڤەمبەردا ئافرەتێك كەوتە ھالەتى ھەمیشە خوینى یەو، ئیتر فەرمانى پى

^(١) متفق علیہ م (١/٢٥٦/٢٣١)، خ (١/٣٧٤/٢٦٢)، ن (١/١٢٩).

^(٢) حسن (ص. جە ٤٨٠)، د (١/٣٧٠/٢١٦)، جە (١/١٩٤/٥٩٠).

^(٣) صحیح: (ص. د ٢٦٩)، د (١/٤٨٣/٢٨٩).

کرا کہ بۇ نوپۇزى عەصر عەجەلە بكاو بۇ نوپۇزى نيومپۇ خۇى دوابخا، واتە: نوپۇزى نيومپۇ لەدوا کاتیدا نوپۇزى عەصر لەسەرمەتای کاتیدا بكاو بۇ ھەردوو نوپۇزەگە یەكجار غوسل بكا، نوپۇزى شیوان دوابخا نوپۇزى خەوتنان لەسەرمەتای کاتەكەیدا بكاو بۇ ھەردووکیان یەكجار خۇى بشوا، بۇ نوپۇزى بەیانیش یەك غوسل بكا.^(١)

٣- غوسل کردن دواى بیھوشیوون، کەبە ئاگا ھاتەوہ سوننەتە غوسل بكا، بەپىی ھەدیشەكەى خاتو عائیشە کە دەفەرموی: پیغەمبەرى خودا لە نەخۇشی یەكەیدا قورسایى یەكى بەسەردا ھات، کە بەئاگا ھاتەوہ فەرمووی: {أصلی الناس؟} نەرى موسوئلمانان نوپۇزىان کرد؟ وتمان نەخەیر ئەوان چاومپروانى جەنابتن ئەى پیغەمبەرى خودا! فەرمووی: ئاوم بۇ بکەنە تەشتەوہ، عائیشە دەفەرموی: ئیمەیش داواکەیمان بەجى ھینا، تەشریفى خۇى شت، پاشان بەنارەھەتى و داھیزان ھەئسا بچى نوپۇز بكا، بیھۇشى بەسەردا ھات، پاشان بەھۇش خۇى ھاتەوہ، فەرمووی: نەرى خەلگەكە نوپۇزىان کرد؟ عەرزمان کرد نەخەیر، ئەوان چاومپروانى جەنابتن ئەى پیغەمبەرى خودا! فەرمووی: ئاوم بۇ بکەنە تەشتەوہ خۆم دەشۆرم، ئیمەیش بۆمان جى بەجى کرد، خۇى شۆرد، پاشان ھەئسا بەنارەھەتى بچى نوپۇزەكەى بكا، دووبارە بى ھۇش بۆوہ، پاشان بەئاگا ھاتەوہ، فەرمووی: {أصلی الناس؟} نەرى خەلگەكە نوپۇزىان کرد؟ وتمان نەخەیر، ئەوان چاومپروانى جەنابتن ئەى پیغەمبەرى خودا! ئەمجار خاتو عائیشە باسى ئەوہ دەکا کە پیغەمبەر (دروودى خودای لەسەر بى) ناردى بۆلاى ھەزرەتى ئەبو بەکر کە پيشنوپیزى بۇ موسوئلمانان بكا، ھەروا خاتو عائیشە تەواوى فەرموودەكەى گىراوەتەوہ^(٢)

(١) صحیح: (ص. د ٢٧٣)، د (١/٤٨٧/٢٩١)، ن (١/٧٨٤).

(٢) متفق علیہ: م (١/٢١١/٤٨)، خ (١/١٧٢/٦٨٧).

۴- خۇشۇردن بەھۇي ناشتىنى ناموسۇلمانەۋە، بەپىي ئەۋ فەرموۋىدەي
 ھەزرىتى ئەلى كۆپى ئەبۇ تالىب رىۋايەتى كىردوۋە، كە گۈايە ھاتۇتە خىزمەت
 پىغەمبەر (دروودى خوداى لەسەر بى) وتويەتى؛ ئەبۇ طاللىب مرد، پىغەمبەر
 (دروودى خوداى لەسەر بى) پىي فەرموۋە؛ بىرۇ بىشارەۋە (بىنىزە) جا ئەلى
 دەلى كە ژىر خاكەم كىرد، ھاتمەۋە بۇ خىزمەت پىغەمبەر (دروودى خوداى
 لەسەر بى) پىي فەرموۋم غوسل بىكە.^(۱)

۵- غوسلى دوو جەژن (جەژنى پەمەزان و جەژنى قوربان) غوسلى پۇژى
 ەمرەفە. لەبەر ئەۋ فەرموۋىدەيەي كە ئىمامى بەيھەقى رىۋايەتى كىردوۋە
 لەپىگەي شافىئىيەۋە لە زازانەۋە، دەلى پىاۋىك پىرسىارى لە ئىمامى ئەلى
 كىرد دىربارەي غوسل، ئەۋىش لەۋەلامدا وتى؛ ئەگەر ھەزىت لىيە ھەموو
 پۇژىك غوسل بىكە، وتى؛ نا من مەبەستەم ئەۋ غوسلەيە كەپىي دەگوتى.
 غوسل. فەرموۋى؛ غوسلى پۇژى جومە، پۇژى ەمرەفە، پۇژى جەژنى
 قوربان و پۇژى جەژنى پەمەزان.

۶- غوسل كىردن لەدۋاى شتىنى مردو لەبەر فەرموۋىدەي پىغەمبەر
 (دروودى خوداى لەسەر بى) كە فەرموۋىيەتى: « مَن غَسَلَ مِثْلَ مِثْلٍ فَلْيَغْتَسِلْ ».
 كەسەك مردوۋى شۇرد با دۋاىي بۇ خۇي غوسل بىكا.^(۲)

۷- غوسل كىردن بۇ ئىحرام بەستەن بەعومرە يان بەھەج، ئەمەيش
 بەپىي ھەدىنى زەيدى كۆپى ئابىت، كە دەگىرپتەۋەۋە دەلى؛ پىغەمبەر بىنى
 پۇشاكى خۇي دامالى بۇ پۇشىنى لىباسى ئىحرام و غوسلى كىرد.^(۳)

(۱) صحيح الإسناد: (الجنائز/۱۳۴)، ن (۱/۱۱۰)، د (۹/۳۱/۳۱۹۸).

(۲) صحيح: (ص. جە ۱۱۹۵)، جە (۱/۴۷۰/۱۴۶۳).

(۳) حسن: (الإرواء: ۱۴۹)، ن (۱/۱۶۳/۸۳۱).

٨- غوسل کردن بؤ چوونه ناو مهککه، لهئيبنو عومهرهوه ريوايه تکراره که ههرکاتئ ويستبيه تي بجيته ناو مهککهوه شهو له (ذی طوی) ماومتیهو تا بهیانی، غوسلی کردووه نههجار بهرؤژ چۆته ناو مهککهوه. واشی لهیاده: که پیغه مبه ریش وای کردووه.^(١)

لابردنی بی دهستنوژی و لهشگرانی به گلو خۆلی پاك

مهشروعیه تی نهیه موم

پهرومردگار دمفه رموی: {وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ - المائدة/٦}؛ نهگهر وارپکهوت ئیوه نهخۆش بوون یان لهسهفهردا بوون، یان یهکئ لهئیوه له ئاودهستخانهوه دهگهراپهوه خۆی خالی کردبووه، یان دهستان لهئافرمهت دابوو ئاوتان دهست نهکهوت دهستنوژ بگرن یان غوسل بکهن، نهوه پهنا بهرنه بهر گلو خۆلیکی پاك پوخسارو دهستو بازوی خۆتانی پی مهسح بکهن پیغه مبه ریش (دروودی خودای لهسهه بی) دمفه رموی: «إِنَّ الصَّعِيدَ الطَّيِّبَ طَهُورٌ الْمُسْلِمِ وَإِنْ لَمْ يَجِدِ الْمَاءَ عَشْرَ سِنِينَ».^(٢) بیگومان گلو خۆلی پاك لابهری بی دهستنوژی و لهشگرانی موسولمانه، تهنا نهت نهگهر ده سالیس ئاوی دهست نهکهوی.

^(١) متفق علیه: م (١٢٥٩ - ٢٢٧ - ٢/٩١٩) وهذا لفظه. خ (٣/٤٣٥/١٥٧٣)، د (١٨٤٨/٥/٣٧٨)، ت

(٢/١٧٢/٨٥٤).

^(٢) صحيح: (ص. د ٣٢٢)، ت (١/٨١/١٢٤)، د (١/٥٢٨/٣٢٩)، ن (١/١٧١) بالفاظه متقارین.

ئەھۋىكارانەي دەبنە ماھىي رەۋابوونى تەيەموم

تەيەموم كىردىن بەھكارھىنانى گىل ۋ خۇلى پاك دروستە كاتىك نەتواندرى
ئەھۋىكاربەھىندىرى، جا يان لەبەر نەبوونى ئاۋ، يان ترسى ھەبوونى زىان لە
بەھكارھىنانى لەبەر ھەبوونى نەخۇشى بەجەستەۋە يان سەرمەي زۇر.

لەئىمرانى گورى حوصەينەۋە رىۋايەتكاراۋە، دەلى: لەخىزمەت
پىغەمبەردا بوين (دروودى خوداى لەسەر بى) لەسەفەرئىكدا، پىغەمبەر
(دروودى خوداى لەسەر بى) نوئىزى بەخەلگەكە كىرد، رۋانى پىۋىك كەنارگىر
بوۋە، پىي فەرموو: ئەۋە بۇ نوئىزى لەگەل ئىمە نەكرد؟ وتى قوربان لەشم
گرانە ۋ ئاۋىش نىيە غوسل بىكەم، پىي فەرموو: «عَلَيْكَ بِالصَّعِيدِ ، فَإِنَّهُ
يَكْفِيكَ».^(۱) بچۇ بەگلى پاك تەيەموم بىكە، ئەۋە كىفایەتە بۇ تۇ.

لەجەبىرەۋە (رەزەي خوداى لى بى) دەلى لەسەفەرئىكدا بوۋىن، يەكەك
لەئىمە بەردىك بەر سەرى كەۋت و برىندار بوۋ، پاشان ئىحتىلامى بوۋ،
پىرسىارى لەھاۋەلان كىرد ئاخۇ پوخسەتى تەيەموم كىردى ھەيە؟ ھاۋەلان
ۋ تىان ناۋەللا ھىچ پوخسەتىك نابىنىن بۇت لەھالىكدا تۇ دەتۋانى ئاۋ بەكار
بەھىنى ئەۋە بوۋ غوسلى كىردو مرد، جا گەپراينەۋە چۈپنە خىزمەت پىغەمبەر
(دروودى خوداى لەسەر بى) روداۋەكەي بۇ گىپرەرايەۋە، فەرموو: «قَتْلُوهُ
قَتْلَهُمُ اللَّهُ أَلَّا سَأَلُوا إِذْ لَمْ يَعْلَمُوا فَإِنَّمَا شِفَاءُ الْعِيِّ السُّؤَالُ إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيهِ أَنْ
يَتِمَّ».^(۲) كۈشتۋىانە، خودا بىيانكۈزى، ئەگەر بۇخۇيان شارمزا نەبوون بۇ
پىرسىارىان لە زانايان نەكرد، خۇ دەرمانى نەزانى پىرسىار كىردنە، ئەۋە كەبىرايە
غوسل كىردى بەئەۋ لەسەر نەبوۋ ھەر ئەۋەندەي بەس بوۋ تەيەموم بىكا.

^(۱) متفق عليه: خ (۱/۴۷۷/۲۴۴)، م (۱/۴۷۴/۶۸۲)، ن (۱/۱۷۱).

^(۲) متفق عليه: خ (۱/۴۷۷/۲۴۴)، م (۱/۴۷۴/۶۸۲)، ن (۱/۱۷۱).

لە عەمری کۆری (العاص) دەوێ ریوایەت کراوە: کە کاتێک نێردراوە بۆ غەزای (ذات السلاسل) دەلێ: لەشەوێکی زۆر ساردو سەرما دا ئیحتیلامم بوو، ترسام ئەگەر بەئاو غوسل بکەم بەھیلاک بچم، تەیهەمومم کردو پاشان بێشنوێزی نوێزی بەیانیم بۆ هاوێلان کرد، کە گەڕاینەووە مەدینە ئەو حالە ی منیان بۆ بێغەمبەر باس کرد. بێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: «يَا عَمْرُو صَلِّتْ بِأَصْحَابِكَ وَأَلْتِ جُنُبًا». ئە ی عەمر ئەو بە لەشگرانی نوێزت بەهاوێلان کردووە؟ عەمر دەلێ: عەرزەم کرد: من یادی فەرماشتی پەرورەدگارم کردووە کە دەفەرموێ: (وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا). بۆیە تەیهەمومم کردو پاشان نوێزم کرد، ئێتر بێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێکەنی و هیچی نەفەرموو.^(۱)

* ماناس {الصعيد} کە لە نایەتە کەدا هاتووە چیه؟

لەکتێبی (لسان العرب) دا^(۲) دەلێ: (الصعيد) بە مانا زەویە. گوتراویشە بە مانا زەوی پاکە. هەر و گوتراوە بەمانا هەموو گۆ و خۆلێکی خاوینە. لە قورئاندا هاتووە «فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا». ئەبو ئیسحاق وتویەتی: (الصعيد) بەمانا روی زەویە، هەر ئەوەندە پێویستە مەزۆف دەستی بەزەویدا مائی، گۆی نەداتە ئەوێ ئاخۆ شوێنە کە گۆ و خۆلێ لێیە یان نا، چونکە (صعيد) بەمانا گۆ و خۆل نیە، بەلکۆ مەبەست روی زەویە، جا گۆ و خۆل بێ یان شتی تر بێ تەنانەت وتویەتی: ئەگەر زەویە ک هەمووی بەردو شاخ بێ و گۆی لەسەر نەبێ، تەیهەمومکەر دوو دەستی بەو بەردو شاخەدا بمائی و روخسارو دەستو بازوی خۆی پێ مەسح بکا ئەو بەو بۆی دەبێتە پاکەووەکەر (طههور).

(۱) صحیح: (ص. ۲۲۲)، د (۱/۵۲۰/۲۳۰)، حم (۲/۱۹۱/۱۶)، ک (۱/۱۷۷).

(۲) ج ۲/۲۵۴.

چۆنيەتى تەيەموم

لەعەمماری كۆپى ياسەرودە رېوايەتكراوە، دەلى: ئىحتىلامم بوو، ئاوم دەست نەكەوت، خۆم لەگل و خۆلدا گەوزاندو پاشان نوپژم كرد دوايى ئەو رەفتارەى خۆم بۆ پېغەمبەر (دروودى خودای لەسەر بى) باس كرد، فەرمووى: ئەومندەت بەس بوو ئاوات بكردايە، لەپېش چاوى خۆم پېغەمبەر (دروودى خودای لەسەر بى) هەردوو دەستى بەزمەيدا مائىن و فوى ئى كردن و رۆخسارو دوو دەستى خۆى پى مەسح كردن.^(١)

فائىدەىەك: قاعىدەو بنەما لە تەيەمومدا ئەوەيە تەيەموم لە شوپنى دەستنويزە، ئەوەى بە دەستنويزە حەلال دەبى، بەتەيەموميش حەلال دەبى، پېش هاتنى كات تەيەموم كردن دروستە وەكوو چۆن دەستنويزەگرتن دروستە، دەتوانى بەيەك تەيەموم چەندىكى بوى نوپژم بكا، وەكوو چۆن بەيەك دەستنويزە دەتوانى چەندىك بتوانى نوپژم بكا.

ئەو شتانەى تەيەموم پوچ دەكەنەو

هەر شتىك دەستنويزە بەتال بكا تەو تەيەموميش پوچ دەكەتەو، هەروا دەستەبەر بوونى ئاو بۆ كەسكىك لەبەر بى ئاوى تەيەمومى كردبى، يان تواناى بەكارهينانى ئاو بۆ كەسكىك لەبەر نەتوانين و زيان پى گەشتن، ئاوى بەكارنەهينابى و تەيەمومى كردبى، ئەمانەيش تەيەموم بەتال دەكەنەو، ئەگەر كەسكىك لەناو نوپژدا بوونەم عوزرانەى نەمان، ئەو بە درپژە بەنوپژەكەى بداو نوپژەكەى صەحيحەو پېويست بەگپرانەو ناك.

لە ئەبو سەعیدى (الخدري) يەو رېوايەتكراوە، دەلى: دوو پياو بەسەفەرىك لەمال دەرچوون، كاتى نوپژيان ئى هاتو ئاويان دەست نەكەوت،

(١) متفق عليه: خ (١/٤٥٥/٢٤٧)، م (١/٢٨٠/٣٦٨)، د (١/٥١٤/٢١٧)، ن (١/١٦٦).

بهزدهويه کی پاک تهيه موميان کردو نويزيان کرد. پاشان هيشتا کاتي نويزمه که تينه پيري بوو ناويان دمست کهوت، يه کيکيان دمستنويزي گرتو نويزمه کهي نيعاده کردهوه نهوهی تريان نه دمستنويزي گرتهوهو نه نويزمه کهي گيراپيهوه، پاشان که گهړانهوه هاتنه خزمهت پيغه مېهر (دروودی خودای لهسهر بي) نهوميان بو باس کرد، به نهومياني فهرموو که نويزمه کهي نيعاده نه کردېوهوه « أَصَبْتَ السُّنَّةَ وَأَجْزَأُكَ صَلَاحَكَ ». نهتو کارمه کهت موافيقی سوننه تي منهو نويزمه کهت دروست بووه، کارمه کهت موافيقی شهرېعه ته. بهوه شياني فهرموو: که دمستنويزي گرتېوهوه نويزمه کهي گيراپېوهوه « لَكَ الْأَجْرُ مَرَّتَيْنِ ». نهتو دوو پاداشتت هيه.

فانيديه ک: که سيک برينيکی پېوه بوو پيچابووی، يان شوينيکی شکا بوو هه لي بهستېوهوه، نهوه شتني نهو شوينه ی لهسهر نيه، پيويست ناکا نه مهسحي لهسهر بکا، نه تهيه مومي بو بکا.

سهر به لگي نه م حوکمه فهرمايشتي په رومردگاره: که دمفهرموئ: {لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا - البقرة/ ۲۸۶}. هه روا فهرمووده ي پيغه مېهر (دروودی خودای لهسهر بي). «وَإِذَا أَمَرْتُمْ بِأَمْرٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ».^(۱) همرکاتي فهرمانم پي کردن به کاريک به پي توانای خو تان بي کهن، جه نديک دم توان نه وهنده ي لي جي به جي بکهن، نه وهتا به گويزي قورئان و سوننه ت همرشتيک له توانادا نه بي لابراره و حوکمه کهي لاجووه. به گويزي شهرع دمبي ته عويضي بکاتهوه، شهرع يش به قورئان و سوننه ت نه بي شت پيويست ناکا، ناشکراشه نه له قورئانداو نه له سوننه تدا نامازميه ک نيه بو ته عويض و

(۱) صحيح: (مختصر م ۶۲۹)، م (۲/۹۷۵/۱۳۳۲)، ن (۵/۱۱۰).

بارتھقای مەسح لەسەر شکاوی و برینیک کە نەتوانداری بشۆری، کەوابوو قسەى ئەو کە مەسح لەسەر برین و شکاوی دەبێ بکری رەتدەکرێتەو. ^(١)

دروسته نهیه مەموم بە دیوار بکری ^(٢)

لەئێبنو عەبباسەو رێواپەتکراوە دەفەرموی: من و عەبدوڵلای کۆری یەسار؛ (مەولای مەیمونەى خێزانى پێغەمبەر، دروودی خودای لەسەر بێ) چوینە لای ئەبو جوهەیمی کۆری (الحارث)ى کۆری (الصمة)ى ئەنصارى، ئەبو جوهەیم وتی: پێغەمبەر لەلای (بیثری جەمەلەو) ^(٣) دەهاتەو. پیاویک توشی بوو سلاوی ئی کرد، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وەلامی سلاوەکەى نەدایەو، هەتا روی کردە دیواریک مەسحی دەمو چاوو دەست و باسکی خۆی پێ کرد، پاشان وەلامی سلاوی کابرای دایەو. ^(٤)

حوکمەکانى خۆینى عادەى مانگانەو خۆینى پاش مندالبوون

خۆینى عادەى مانگانە (حیض): خۆینیکە لای ئافرەتان ناسراو و ئاشکرایە، لە شەرعدا ئەندازمێک نیە بۆ زۆری و کەمى بەلکوو ئەو دەگەرێتەو بۆ عادەت.

خۆینى پاش مندالبوون (النفاس) ئەو خۆینەى بەهۆى مندالبوونەو دێتە دەرەو. زۆریەکەى چل پۆزە.

لە ئەممو سەلەمەو (رمزای خودای ئی بێ) رێواپەتکراوە، دەئێ: ئافرەتە زەستانەکان لەپۆزگاری پێغەمبەردا (دروودی خودای لەسەر بێ) چل پۆز

^(١) المحلى لابن حزم ج٢/٧٤.

^(٢) دیوارمکە گۆ بێ یان بەرد بێ، بۆیە کرابێ یان نا.

^(٣) شوینیکە نزیک مەدینە.

^(٤) متفق علیه: خ (١/٤٤١/٣٢٧)، م (١/٢٨١/٣٦٩) معلقاً، د (١/٥٢١/٢٢٥)، ن (١/١٦٥).

دادەنیشتن واتە: نە نوێژو نە پۆژو نە سەرجیی ژنو میردییان ئەنجام نەدەدا.^(۱)

هەركاتیك ئافەرتە زەمستانەكە بێنی پاكبۆتەو پێش تەواو بوونی چل رۆژەكە، ئەو غوسل دەكاو پاك دەبێتەو، ئەگەر دوای غوسل كردنەكەو دوای تێپەر بوونی چل رۆژەكە خوینی بێنی ئەو بەتەواو بوونی چل رۆژەكە غوسل دەكاو پاك دەبێتەو. ئەو خوینەى دەیبینی بەخوینی زەمستان (نفاس) نازمێردی.

ئەوێ لەسەر ئافەرتی حائضو زەمستان حەرامە

هەركاریك بۆ بێ دەستنوێژ دروست نەبێ بۆ حائضو زەمستانیش حەرامە، زیاد لەو شتانەیش ئەمانەشی لەسەر حەرامن.

۱- پۆژوو گرتنی ئی حەرامە، كاتیك پاكبۆو رۆژوكانی دەگرتەو.

موعازە: دەگرتەو دەلی: پرسیارم لەخاتو عائیشە كرد وتم: ئەو بۆ ئافەرت كە دەكەوتە عادەى مانگانەو نوێژ ناكاو رۆژوو ناگرێ: كە پاكبۆو دەبێ رۆژوكانی بگرتەو، كەچی نوێژەكانی ناگرتەو؟ لەو ئەمدا فەرمووی: یەكێك لەئیمەى ئافەرت لەگەڵ پێغمەبەردا دەبوین و دەكەوتینە عادەى مانگانەو، فەرمانمان پێ دەكرا رۆژو بگرینەو، بەلام فەرمانمان پێ نەدەكرا بەگرتەو نوێژەكانمان.^(۲)

۲- جوتبوون سەرجیی كردن، ئاماژە بە فەرماشتی پەرەردگار كە دەفەرموی: {وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذَى فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ

^(۱) حسن صحیح: (ص. جە ۵۳۰)، د (۱/۵۰۱/۳۰۷)، ت (۱/۹۲/۱۳۹)، جە (۱/۲۱۳/۶۴۸).

^(۲) متفق علیه: م (۱/۲۶۵/۳۳۵) وهذا لفظه، خ (۱/۴۲۱/۳۲۱)، ت (۱/۸۷/۱۳۰)، د (۲۵۹/۱/۴۴۴)،

وَلَا تَقْرُبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهَرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ -
البقرة/ ٢٢٢}. پرسپارت ئی دمکەن ئەو پێغەمبەر! دەربارەو خۆینی عادی مانگانەو ئافرمت، بلی: ئەو خۆینیکی سورشتییه و ئەزیمەت و ئەخۆشییه که توشی ئافرمت دەبی، لەماوەی هەبوونی ئەو حالەتەدا خۆتان لەئافرمت کەنارگیر بکەن و لێیان نزیک مەبنەو، که لەو خۆینە پاک بوونەو، دەتوانن بچنە لایان و سەرچییان لەگەڵدا بکەن بەو شیوەی خودا فەرمانی پێ کردوون. هەرودها ئاماژە بە فەرموودەو پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بی) که دمفەرموی: « اصْنَعُوا كُلَّ شَيْءٍ إِلَّا التَّكَاحَ ». ^(١) ئەوکاتەو ئافرمت لەعادی مانگانەو دایە بۆ میردەکەو رەوایه هەموو شتیکی لەگەڵدا بکا جگە لەجوتبوون. واتە: لەکاتی بینوویژی ئافرمتدا هەموو شتیکیان لەگەڵ بکەن جگە لەجوتبوون.

حوکمی کەسێک چوو لە ئافرەتی بینوویژو تیکەوتوو لەعادی مانگانە

نیمامی نەووی دمفەرموی: ئەگەر موسولمانێک پێی وابوو جوتبوون لەگەڵ زنی لەعادی مانگانەکەوتوو (حائض) لەپێشەویدا حەلالە بەکافرو لەئاین هەلگەپراوە حسیب دەرئ. ئەگەر پیاویک لەکاتی عادی مانگانەدا چوو لەو خێزانەکەو پێی وانبوو حەلالە، جا یان لەبیری چووبوو، یان نەیدمزانێ خێزانەکەو لەو حالەدایە، یان نەیدمزانێ حەرامە، یان زۆریان ئی کرد ئەو کارە بکا و ناچاریان کرد، ئەو گوناھێ ناگاتی و کەفارت و فەرمبووشی لەسەر نیە، ئەگەر بە ئەنقەست لەگەڵ ژنەکەو جوتبوو، دەیزانی ژنەکە لەعادی مانگانەدایەو حەرامیشە، کەسێش زۆری ئی نەکردبوو

^(١) صحیح: (ص. جە ٥٢٧)، م (١/٢٤٦/٣٠٢)، د (١/٤٣٩/٢٥٥)، ت (٤/٢٨٢/٤٠٦٠)، جە

بھویستو ئیختیاری خوئی ئەوکارە ی کرد، ئەو بێگومان تاوانی گەورە ی ئەنجام داوہ.

ئیمامی شافعیی فەرموویەتی ئەو کارە گوناھ ی کەبیرمێ و واجبە لەسەری تۆبە بکا، ئەمجار ئاخۆ کەفارەتی لەسەر یان نا؟
نەوہوی دەئێ: من دەئیم رای پەسەند ئەوہمێ کەفارەتی لەسەرە کە کەفارەت بدا^(١) ئەمەیش بەپێی ئەو حەدێشە ی ئیبنو عەبباس لە پیغەمبەرہوہ (دروودی خودای لەسەر بێ) ریوایەتی کردوہ کە دەربارە ی کەسێک بچیتە لای خیزانی لەعادی مانگانەدا فەرموویەتی: « یَتَصَدَّقُ بِدینارٍ أَوْ نِصْفِ دینارٍ ».^(٢) لەپای ئەو تاوانە دیناریک یان نیو دینار دما بەخیر.

ئەو تەخیریپە ی لەحەدێشە کەدا چەسپاوہ دەگەریتەوہ بۆ جیاوازی نیوان چوونە لای لەسەرەتای هاتنی خوینەکە و کۆتای عادەکە لەبەر ئەو فەرموودمێ ی ئیبنو عەبباس بە مەوقوفی ریوایەتی کردوہ: کە دەئێ: (ان أصابها فی فور الدم تصدق بدینار وإن کان فی آخره فنصف دینار)^(٣).

ھالەتی ھەمیشە خوینی (الاستحاضة)

ئییستیحاضە: جۆرە خوینیکە کە غەیری کاتی هاتنە دەرہوی خوینی عادە ی مانگانە و خوینی دوا مندالبوون دیتە دەر، یان یەکسەر دوا ی ئەوان دیتە دەر، جا ئەگەر ھالەتی یەکەم بوو ئەوہ ئاشکراو دیارەو لیک جیادەکرینەوہ. ئەگەر ھالەتی دووہم بوو، ئەوہ تێدەفکرین. ئەگەر

^(١) شرح النووی علی مسلم ج ٢/٢٠٤.

^(٢) صحیح (ص. جە ٥٢٧)، م (١/٢٤٦/٣٠٢)، د (١/٤٣٩/٢٥٥)، ت (٤/٢٨٢/٤٠٦٠)، جە (١/٦٤٤/١/٢١١)، ن (١/١٥٢).

^(٣) صحیح موقوف (ص. د ٢٢٨)، د (١/٢٤٩/٢٦٢).

ئافرمتهكه (معتادة) بوو واته: عادهى مانگانەى ريك و پيك و زاندر او بوو،
ئەوھ چى لە عادهى مانگانەى زيادبى، بەخوينى ئىستىحاضە (ھەميشە
خوين) دادەندى. ئاماژە بە ھەرمایشى پيغەمبەر (دروودى خودای لەسەر
بى): كە بە ئوممو ھەبیبەى ھەرموو: « اَمْكُيْ قَدَرَ مَا كَانَتْ تَحْبِسُكَ حَيْضَتُكَ
ثُمَّ اغْتَسَلِي وَصَلِّي ». ^(١) بەئەندازەى ماوھى عادهى مانگانەى خۆت خۆت بگرەو،
پاشان غوسل بکەو نوێژ بەجى بپنە.

ئەگەر ئافرمته خوين بەربووھەگە جوداوازی نيوان دوو خوينەگەى
بۆدەگرا، ئەوھ خوينى ھەيزمەكە، خوينىكى گەش و رەش و ناسراو، ئافرمە
بۆخويان باش دەيناسن. ئەگەر وانەبوو ئەو خوينى ئىستىحاضە و ھەميشە
خوينە. ئاماژە بە ھەرموودەى پيغەمبەر (دروودى خودای لەسەر بى): كە
ئاراستەى فاطيمەى كچى ئەبو ھوبەيشى كرد ھەرموو: (اذا كان دم الحيض
فإنه أسود معروف فأمسكى عن الصلاة، فإذا كان الآخر فتوضئ فإنما هو عرق). ^(٢)
ئەگەر خوينەكە خوينى ھەيز بوو ئەوھ خوينىكى گەش و رەش و ناسراو،
لەو ماوھدا واز لەنوێژ كردن بپنە، ئەگەر خوينەكە رەنگى بەو جۆرە نەبوو،
ئەوھ دەستنوێژ بگرەو نوێژ بکە چونكە ئەو خوينى ھەيز نە.

ئەگەر ئافرمتهكە بە ھالەتى ھەميشە خوينى و خوين بەربووى
رەسیدە بوو، نەیدەتوانى جوداوازی بخاتە نيوان خوينەگان و بوى لیک
نەدەگرانەوھ ئەوھ بەگوێرەى ئافرمەتى خزم و ھاو نیشتمانى خوى حیسابى بۆ
دەگرى.

^(١) صحيح: (الإرواء/٢٠٢)، م(١/٢٦٤-٦٥-٣٣٤).

^(٢) صحيح: (الإرواء/٢٠٤)، ن(١/١٨٥)، د(١/٤٧٠/٢٨٣).

ناماژه به فهرموودهى پيغهمبهر (دروودى خوداى لهسهر بى): كه به
 حهمنهى كچى جه حشى فهرموو: «إِلْمَا هَذِهِ رَكْضَةٌ مِنْ رَكْضَاتِ الشَّيْطَانِ
 فَتَحِيْضِي سِتَّةَ أَيَّامٍ أَوْ سَبْعَةَ أَيَّامٍ فِي عِلْمِ اللَّهِ ثُمَّ اغْتَسِلِي حَتَّى إِذَا رَأَيْتِ أَلَكِ قَدْ
 طَهَّرْتِ وَاسْتَنْقَأْتِ فَصَلِّي ثَلَاثًا وَعِشْرِينَ لَيْلَةً أَوْ أَرْبَعًا وَعِشْرِينَ لَيْلَةً وَأَيَّامَهَا وَصُومِي
 فَإِنَّ ذَلِكَ يُجْزِيكَ وَكَذَلِكَ فَافْعَلِي فِي كُلِّ شَهْرٍ كَمَا تَحِيْضُ النِّسَاءُ وَكَمَا يَطْهَرْنَ
 مِيقَاتَ حِيْضِهِنَّ وَطَهْرِهِنَّ».^(١) نهوه سهر لى شيواندنپكى شهيتانه، واى لى دهكا
 نهزانى كامه خويى حهيزه و كامه خويى (نيستيحاضه)يه، به حهمنهى
 فهرموو: شەش رۆژ يان حەوت رۆژ خۆت بەبى نوێژ دابنى، باش ورد بەرموه
 لهحالى ئافرمى بى نوێژ لهخزم و كەس و كارو هاوتهمهنى خۆت، بۆئهوهى
 پهى بهرى به ماوهى بينويزى راستهقينهى خۆت بهقياس بۆسهر عادى
 مانگانەى ئەوان، دەق وەكوو ئەو ماوهيهى لەزانستى خودادا هەيه. پاشان
 خۆت پاك بشۆرهو بيست و سێ شەو بەرۆژهكانيهوه يان بيست و چوار شەو
 بەرۆژهكانيهوه نوێژى خۆت بكه و رۆژوى خۆت بگره.

ئيتر ئەمەت بەسە، هەموو مانگىك بەم شيوە عادى مانگانەت بپياربەد،
 ماوهى بينويزى خۆت بەرامبەر بكه بەماوهى بى نوێژى ژنانى تر له خزم و
 هاوتهمهنان، ماوهى پاكي و بى نويزى خۆت به (قياس) بۆسهر حالى ئەوان
 ديارى بكه.

ئەو حوكمانهى نايهتن به ئافرهتى هەميشه بينويز (مستحاضه)

ههچ شتێ لهوانهى لهسهر ئافرمى حهيزدار حهرام دهبى، لهسهر
 ئافرهتى هەميشه بى نوێژ حهرام نابى، وهلى ئەومنده هەيه پيويسته ئافرمى
 موستهحاضه بۆ هەموو نويزىك دەستنويز بگرئ. به پيى فهرموودهى

^(١) حسن: (الإرواء/٢٠٥)، د(١/٤٧٥/٢٨٤)، ت(١٢٨).

بېغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ): کە ئاراستەى فاطیمەى گچى ئەبو
حوبەیشى کرد؛ پێى فەرموو: « تُمْ تَوْضِئِي لِكُلِّ صَلَاةٍ ».^(۱) واتە: ئەمجار
دەستنویژ بگرە بۆ ھەموو نوێژێک. سوننەتە بۆ ئافرەتى ھەمیشە بێنویژ بۆ
ھەموو نوێژێک غوسل بکا، وەکوو لەوھێش لەباسى غوسلە سوننەتەکاندا
تێپەرى.

کتاب الصلاة

باسى نوێژ

وشەى (صلاة) لە زماندا بەمانا نزاو پارانەومى بەخێر قورئان